

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: ČESKÉHO JAZYKA a LITERATURY

Studijní program: 2. STUPĚŇ

Kombinace: ČESKÝ JAZYK – FRANCOUZSKÝ JAZYK

PRÓZA FRANTIŠKA LANGERA

FRANTIŠEK LANGER'S PROSE

DIE PROSA VON FRANTIŠEK LANGER

LA PROSE DE FRANTIŠEK LANGER

Diplomová práce:

Autor:
Michaela HAMÁKOVÁ

Podpis:

Adresa:
Budovatelů 1203
539 01 Hlinsko v Čechách

Vedoucí práce: PhDr. Eva Štědroňová, CSc.

Počet

stran	Slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
74	19 340	4	0	19	2

V Liberci dne: 2. 1. 2007

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

Datum: 2. 1. 2007

Podpis:

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu práce PhDr. Evě Štědroňové, CSc. za metodické vedení, pomoc při zpracování diplomové práce a za podnětné rady, bez kterých by tato práce nikdy nevznikla. Děkuji své rodině a všem přátelům, bez nichž bych asi nikdy svoji práci nedokončila.

Anotace

Próza Františka Langer

Diplomová práce *Próza Františka Langer* se pokouší postihnout charakteristické rysy autorovy povídkové tvorby. Vlastním rozborům jednotlivých textů, jimiž jsou prozaické soubory Předměstské povídky, Filatelistické povídky, Malířské povídky a Pražské legendy, předchází zachycení života i tvorby Františka Langer a vývoje povídkového žánru. Pozornost je věnována především tematické rovině (téma, motiv), hlavním postavám, kompozici, ale i jazykovým prostředkům povídek.

František Langer's prose

Annotation

The dissertation *Prose to František Langer* tries to understand typical traits of writer's narrative output. To proper analysis separate texts, which are prosaic files Předměstské povídky, Filatelistické povídky, Malířské povídky and Pražské legendy, precluding interception life and output of František Langer end development narrative genre. Attention is devoted above all thematic level (themes, motive), main figures, composition, but also linguivistic measure of the stories.

Die Prosatexten von František Langer

Zusammenfassung

Die Diplomarbeit *Die Prosatexten von František Langer* versucht die charakteristischen Züge der Erzählungsschöpfung des Autors erfassen.

Zuerst wird das Leben und die Schöpfung von František Langer und die Entwicklung der Erzählungsschöpfung aufgenommen dann kommt die Selbstanalyse der einzelnen Texte – das sind die Prosakomplexe Předměstské povídky, Filatelistické povídky, Malířské povídky und Pražské legendy. Die Aufmerksamkeit wird vor allem dem thematischen Niveau (das Thema, das Motiv), den Hauptpersonen, der Komposition gewidmet, auch den Sprachmitteln der Erzählungen.

La Prose de František Langer

Annotation

Le mémoire *La Prose de František Langer* essaie d'éprouver des caractéristiques des oeuvres du conte d'auteur. D'avant décomposer des textes individuels dont sont les recueils prosaïques Předměstské povídky, Filatelistické povídky, Malířské povídky et Pražské legendy, il précède l'interception de la vie et de l'oeuvre de František Langer et de l'évolution du conte. L'attention est consacrée avant tout le plan thématique (le sujet, le motif), les personnages principaux, la composition du conte, mais aussi les agents linguistiques dans les textes prosaïques.

OBSAH

1. ÚVOD.....	8
2. OSOBNOST FRANTIŠKA LANGERA	10
2.1 ŽIVOTOPIS FRANTIŠKA LANGERA	10
2.2 UMĚLECKÁ TVORBA FRANTIŠKA LANGERA	13
3. POVÍDKA.....	15
3.1 CHARAKTERISTIKA POVÍDKY	15
3.2 VÝVOJ POVÍDKY	15
4. LANGEROVSKÝ STYL POVÍDEK	17
4.1 ZLATÁ VENUŠE, SNÍLCI A VRAHOVÉ	17
4.2 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ.....	18
4.3 POVÁLEČNÁ TVORBA FRANTIŠKA LANGERA	18
5. PŘEDMĚSTSKÉ POVÍDKY.....	19
5.1 ÚVOD.....	19
5.2 TÉMA A MOTIVY PŘEDMĚSTSKÝCH POVÍDEK	19
5.3 POSTAVY.....	21
5.4 ROZBOR POVÍDEK.....	22
5.5 KOMPOZIČNÍ A JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY POVÍDEK.....	28
6. FILATELISTICKÉ POVÍDKY	30
6.1 ÚVOD.....	30
6.2 KOMPOZIČNÍ PROSTŘEDKY, TÉMA A MOTIV	31
6.3 POSTAVY.....	32
6.4 ROZBOR POVÍDEK.....	34
6.5 JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY	39
7. MALÍŘSKÉ POVÍDKY	41
7.1 ÚVOD.....	41
7.2 KOMPOZICE, TÉMA A MOTIV.....	43
7.3 POSTAVY.....	44
7.4 ROZBOR POVÍDEK.....	46
7.5 JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY	51
8. SPOLEČNÉ RYSY LANGEROVÝCH POVÍDKOVÝCH SOUBORŮ	52
9. PRAŽSKÉ LEGENDY	54
9.1 ÚVOD.....	54
9.2 POSTAVY.....	55
9.3 ROZBOR LEGEND.....	57
9.4 JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY	61
10. DOTAZNÍK.....	62
10.1 VYHODNOCENÍ PRVNÍ ČÁSTI VÝZKUMU	62

10.2 ZÁVĚR PRVNÍ ČÁSTI VÝZKUMU	63
10.3 VYHODNOCENÍ DRUHÉ ČÁSTI VÝZKUMU	63
10.2 SHRUTÍ DOTAZNÍKU	63
11. DIDAKTIKA	64
11.1 ZPRACOVÁNÍ UKÁZKY PRO ČÍTANKY ZS	64
11.2 MEDAILONEK	64
11.3 UKÁZKA	65
11.4 OTÁZKY A ÚKOLY K TEXTU VODNÍK POD VYŠEHRADSKOU SKÁLOU.....	67
11.5 ANALÝZA ZADANÝCH OTÁZEK A ÚKOLŮ.....	68
11.6 PROČ NEJSOU V ČÍTANKÁCH PRO ZŠ UVÁDĚNY UKÁZKY F. LANGERA	68
12. ZÁVĚR.....	70
13. SEZNAM LITERATURY	71
14. PŘÍLOHY	73
14.1 PŘÍLOHA Č.1 PRVNÍ ČÁST DOTAZNÍKU.....	73
14.2 PŘÍLOHA Č.2 DRUHÁ ČÁST DOTAZNÍKU.....	74

1. Úvod

Vita brevis, ars longa.

/Život je krátký, umění dlouhé./

Latinské přísloví

Svébytnost literatury spočívá v tom, že pracuje se slovem a jazykovým materiálem, který je výtvozem člověka a neexistuje bez vazby na člověka. Autor při tvorbě uměleckého díla zamýšlí působit určitým způsobem na vnímatele. Když je dílo dokončeno, stává se samostatně existující skutečností, uměleckým znakem. Ale do tohoto procesu vstupuje i subjekt vnímatele, čtenáře, který si do díla vkládá své vlastní zkušenosti, touhy, představy. Každé umělecké dílo zpětně rozšiřuje životní zkušenosti, pomáhá obohacovat čtenářovy představy. Může ovlivnit i jeho činnost, chování a jednání. Každé dílo je nositelem 3 funkcí (estetická, formativní, informativní). V tom je umění jedinečné.

Pomocí kvalitních knih můžeme nenásilnou formou působit a ovlivňovat čtenáře. František Langer chtěl prostřednictvím nich seznámit čtenáře s prostředím, kde se narodil a vyrůstal, se svými zálibami a zájmy. Pražská periferie a dětství se stala inspirací k napsání souboru povídek *Předměstské povídky* a *Pražské legendy*, sběratelství známek, kterému se věnoval od jeho dětství, ve *Filatelistických povídkách* a vášně k malířství a výtvarnému umění v *Malířských povídkách*.

Jestliže chceme porozumět dílu Františka Langera, nesmíme opomenout informace o jeho osobnosti a okolnostech vzniku povídek. Zaměříme se na vnitřní a vnější charakteristiku postav, hlavních hrdinů – obyvatel pražské periferie, umělců, malířů, filatelistů. Hrdinové povídek propadají chvilkovému snění, mají své tajné sny a přání, nechávají se unášet fantazijními představami. Snění a fantazijní rovina se klene nad běžným životem s každodenními problémy. To vše se odvíjí v četných povídkách, v poutavém příběhu, kterého Langer docílil mimo jiné i jazykovými prostředky, množstvím přímé řeči vystupujících postav. Prostřednictvím slangu, odborných termínů, střídáním spisovného jazyka s hovorovým chtěl

svému čtenáři přiblížit jednoduchý děj povídek. Titul každého souboru povídek obvykle souvisí s tematickou stránkou, naznačuje celkové nebo hlavní téma povídek. V *Předměstských povídkách* a v *Pražských legendách* se budeme zabývat slovesným textem popisujícím pražské předměstí a jeho obyvatele, ve *Filatelistických povídkách* vášní a sběratelstvím známek a nakonec v *Malířských povídkách* abstraktním uměním, které chtěl František Langer ve své sbírce povídek obhajovat.

Téma diplomové práce *Prozaická tvorba Františka Langera* jsem si zvolila proto, že je František Langer nedoceněn především jako prozaik. Všichni si spojují jeho jméno s dramaty jako *Velbloud uchem jehly*, *Periferie* apod., ale i jeho povídky stojí na stejné stylistické úrovni jako ostatní díla.

Diplomová práce se skládá ze čtrnácti kapitol. V úvodní části je podán stručný průřez životem a tvorbou Františka Langera s jeho stěžejními díly.

Další kapitola se snaží představit Františka Langera v kontextu s vývojem povídky na počátku 20. století, ale obsahuje i teoretické informace o povídce a jejím vývoji. Ostatní kapitoly se zaměřují na rozbor povídkových sbírek – *Předměstské povídky*, *Filatelistické povídky*, *Malířské povídky* a *Pražské legendy*. Cílem diplomové práce je sledovat charakteristické rysy povídkové tvorby – tematická rovina, hlavní postavy, kompozice, ale i jazykové prostředky. Práce nepředpokládá jakékoli jasné, definitivní závěry, ale pouze hypotézy; nechává Langerova díla otevřena dalším otázkám, čtením a interpretacím.

Závěrečná didaktická část práce je založena na výzkumu, který probíhal na Základní škole Ležáků v Hlinsku v Čechách. Cílem bylo zjistit, zda žáci 2. stupně vůbec znají jméno František Langer a jeho význam pro českou literaturu 20. století. Žáci osmé a deváté třídy vyplnili dotazník, který je orientován na jejich znalosti a schopnosti pracovat s textem. Další část této kapitoly se zabývá zpracováním získaných poznatků z průzkumu.

2. Osobnost Františka Langerera

2.1 Životopis Františka Langerera

František Langer se narodil na předměstských Vinohradech 3. března 1888. Pocházel z rodiny pražského obchodníka a živnostníka. O své matce napsal, že „v předcích měla nějakého váženého rabína a v naší linii jednoho strýce umělce-řezbáře a v houfu bratranců několik lékařů, matematika a básníka, konečně i my tři bratři jsme byli z jejího dědictví“.¹ Měl dva bratry, Josef byl mladší o čtyři roky, Jiří o šest. Jiří se stal básníkem, prozaikem a překladatelem do českého jazyka z hebrejštiny, jidiš a arabštiny, ale byl i publicistou. Je autorem judaistické studie *Erotika Kabaly* /1923/ a sbírky chasidských legend *Devět bran* /1937/.

¹ Vl. Justl, *Město každý den*, Praha, Odeon 1988.

V Praze strávil František Langer celý život kromě první světové války, kdy byl jako lékař na ruské frontě a v legiích, a druhé světové války, kterou po krátkém pobytu ve Francii prožil v Londýně jako šéf zdravotnictva naší zahraniční armády.

Vystudoval s vyznamenáním gymnázium a už v době gymnaziálních studií začal časopisecky publikovat. Za svou povídku *Kovářka a já*, otištěnou v Národním obzoru, obdržel svůj první honorář. Po maturitě roku 1906 se zapsal na Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy.²

Mladý spisovatel a student procházel školou rozmanitých uměleckých skupin a směrů. Stýkal se s anarchistickými literáty z okruhu pražské kavárny Demínka (S. K. Neumann, J. Mahen, F. Šrámek, F. Gellner, F. Bauer, K. Toman, M. Mareš,...). Nejsilněji však na něj působila česká předválečná moderna. Byla to družina avantgardních malířů, architektů, spisovatelů i kritiků, kteří se scházeli nejprve v proslulé kavárně Union na rohu Národní třídy a Perštýna, později založili Skupinu výtvarných umělců. Patřili sem Janák, Hofman, Gočár, Filla, Beneš, Špála, Gutfreund, Kratochvíl, Benda, Kysela, ale i výtvarní kritici (Štěcha, Kramář, Wirth,...) a literáti bratři Čapkové. Zajímali se o dění u nás i v zahraničí v oblasti umění, ale také o záležitosti politické, společenské a národní. Živě diskutovali a rodily se tu nové tvůrčí ideje. Výtvarníci a literáti měli hodně společného. V kavárně Arco v Hyberské ulici se scházeli především němečtí spisovatelé, Langer se seznámil s Werflem, Kafkou, Brodem, Kischem. Společně s Jaroslavem Haškem založil roku 1911 Stranu mírného pokroku v mezích zákona a působil s ním autorsky i herecky v kabaretu U bratří Makabejských. Navštěvoval i salón Růženy Svobodové, byl společníkem bratří Čapků a patřil také do okruhu Čapkových pátečníků. Měl hodně společného s Karlem Čapkem, stejný styl psaní povídek a novel, životní postoj, úctu k lidem a sociální cítění. Obdarovávali se navzájem knihami, Čapek konzultoval s Langerem *Bílou nemoc* díky jeho znalostem z oblasti medicíny.

V roce 1913 se jako medik – dobrovolník účastnil první balkánské války a válkou byl hluboce zasažen stejně jako i jiní spisovatelé, např.

² zapsal se na obor psychiatrie k profesoru A. Heverochovi a praxi absolvoval u profesora J. Thomayera, roku 1914 obdržel doktorát

Jaroslav Hašek, Fráňa Šrámek, Ivan Olbracht, bratři Čapkové. Později procestoval Srbsko, Itálii a Alexandrii. Po vypuknutí světové války roku 1914 byl odvelen do Bukoviny, kde prožil první měsíce války v předních liniích u huculských domobraneckých oddílů. Přestože byl zraněn, neodcestoval do Prahy, nechal se zajmout na ruské frontě u Černovic. Po internování v různých zajateckých táborech v Povolží a Caricynu vstoupil do československých legií a organizoval nábor vojáků. Byl jmenován šéflékařem prvního pluku a s ním prodělal sibiřskou anabázi. Roku 1918 se František Langer oženil, získal hodnost majora a vrátil se domů oklikou přes Japonsko, Čínu a Indii. Nadále sloužil jako vojenský lékař. Válečné zkušenosti, zážitky, vzpomínky a vliv ruské literatury se odrazily v jeho válečné tvorbě. Externě působil v Městském divadle na Vinohradech, od roku 1930 se stal jeho dramaturgickým poradcem, později uměleckým poradcem. Od roku 1936–1939 se podílel s A. Pražákem jako konzultant pro vydávání české literatury v knižním klubu ELK³ a jednatel v Penklubu.⁴ Jako jeho delegát vystoupil Langer na kongresech v Budapešti 1932, v Paříži 1937, ve Stockholmu 1946, v Curychu 1947, obnovil činnost Penklubu i v Londýně. Začátkem července 1939 uprchl do Polska a odtamtud lodí kolem Dánska do Francie. V Paříži začal žít z malé podpory, kterou dostával od vojenského atašé. Psal do krajanských časopisů a podílel se i na divadelní činnosti pařížských amatérů českého původu, sdružených v Sokole.

Po vypuknutí druhé světové války se stal šéfem zdravotnictva československé zahraniční armády, roku 1940 po porážce Francie byl evakuován do Anglie, kde vykonával svou funkci v Londýně. Psal pro týdeník Čechoslovák, měsíčník Obzor a rozhlasovou stanici BBC, v rádiu vysílal pro děti pohádku *Pražské děti a meč svatého Václava*, koncipovanou jako novelu. Po invazi 1944 se účastnil operací československé brigády při obléhání Dunkerque. Počátkem července 1945 se vrátil do Prahy jako plukovník zdravotnictva, později byl povýšen na generála. Znovu se oženil. V roce 1947 byl jmenován národním umělcem. Žil v ústraní svého smíchovského bytu. Zemřel v Praze 2. srpna 1965. Pochován je na vyšehradském hřbitově.

³ Evropský literární klub

⁴ Penklub založil roku 1925 Karel Čapek a několik let byl i jeho předsedou

2.2 Umělecká tvorba Františka Langerera

Už od mládí byl obdivovatelem loutkového divadla. Pro své vlastní, které dostal k Vánocům, napsal hru. Byla o služce, obviněné z krádeže šperku a uvržené do žaláře. Po dlouhém utrpení byla osvobozena, protože se ukázalo, že šperk ukradla straka. Loutkové divadlo podporovalo růst příštího dramatika, který zůstal loutkám věrný a napsal pro ně několik her. Část svého díla věnoval dětem a mládeži (*Pes druhé roty*, *Bratrstvo bílého klíče a Pražské legendy*, *Děti a dýka*), kde nikdy nezapřel hravé i nezbedné dítě pražské periferie.

František Langer získal svoji popularitu především dramatickou tvorbou, která tvoří hlavní část literárního díla. Jeho prvním dramatickým úspěchem bylo veršované drama *Svatý Václav* /1912/, za nějž autor obdržel státní cenu. Po první světové válce se zaměřil na drama, kde se zabýval především otázkami zločinu, viny a trestu, dalším tématem byly legie, či spojení těchto dvou témat. Ve veselohře *Velbloud uchem jehly* /1923/⁵ poukazuje na rozdílné společenské vrstvy – na svět chudých a svět bohatých. Humornou až parodickou formou zaplétá oba dva světy do sebe a pomocí lásky dvou mladých lidí ukazuje, že nejen bohatstvím je člověk ve svém světě spokojen. Originálně pojatá hra o zločinu a trestu z pražského předměstí *Periferie* /1925/ přinesla Langerovi i evropský ohlas, řeší v ní otázku svědomí, problém viny a vykoupení. Obdobný motiv s velkým citem pro jevištní mluvu uplatňuje i v dalších hrách: *Grandhotel Nevada* /1927/, *Obrácení Ferdyše Pištory* /1929/, *Andělé mezi námi* /1931/ a *Manželství s ručením omezeným* /1934/. Jeho legionářské období reflektuje hra *Jízdní hlídka*, scénický výjev *Ráno a tři dramatické obrazy – Vzdání se 28. pluku, Zborov a Na Sibiřské magistrále*; ty jsou spojeny v jeden celek pod titulem *Vítězové*. Dramatické obrazy měly velký ohlas zejména po vzniku Československé republiky, kdy byly předváděny jako monumentální scény připomínající vznik a formování legií. Hru *Dvaasedmdesátka* /1937/ pojal jako divadlo na divadle. Žena odsouzená na dvacet let pro vraždu svého

⁵ veselohra byla zfilmována

manžela napíše a na vězeňské scéně uvede hru, ve které rekonstruuje drama svého života.

Kniha vzpomínek a vzpomínkových úvah spisovatele a dramatika Františka Langerera nazvaná *Byli a bylo* se už při svém prvním vydání v roce 1963 stala kulturní událostí. Autor, který dva roky po jejím vydání zemřel, patřil v té době k posledním žijícím příslušníkům slavné umělecké generace, jejíž literární část dostala pojmenování čapkovská a výtvarná zakladatelů moderního českého výtvarného umění. Mladí architekti, výtvarníci, spisovatelé, teoretici umění se scházeli v letech 1910–1914, v dnes už neexistující pražské kavárně Union, založili Skupinu výtvarných umělců a společně bojovali v Čechách za moderní umění v podobě kubismu, futurismu, civilismu. Jednu z kapitol *Arma virumque* věnoval právě těmto umělcům.

Langerovy vzpomínky vyšly v uplynulém roce 2003 už počtvrté⁶, tentokrát jako *14. svazek Spisů Františka Langerera*, vydaný Nadačním fondem Františka Langerera. Osvědčeným editorem je Jiří Holý, který uspořádal, edičně připravil a doslovem opatřil již předcházející třetí vydání z roku 1991 (SPN). Nejnovější vydání *Byli a bylo* tak zahrnuje jednak stejnojmennou knihu vzpomínek v podobě z roku 1963 a dále texty obdobného zaměření. Vedle vzpomínek na Jaroslava Haška, jehož Langer dobře znal z prostředí pražské bohémy, ale i z ruského zajetí a legií, na bratry Čapky, nejbližší přátele, bratra Jiřího, je v Langerově vzpomínkové knize i mnoho dalšího: obrazy staré Prahy i pražské periferie, Královských Vinohrad, autorova rodiště a zároveň jeho významného literárního námětu. V roce 2000 vyšly první tři knihy *Spisů Františka Langerera*, v létě 2001 k nim přibyla čtvrtá. Další dvě se v knihkupectví objevily v roce 2001. Je to vůbec první pokus – třicet pět let po Langerově smrti – vydat souborně práce tohoto prozaika, dramatika, esejisty a kritika. Vydavatelé rozvrhli spisy do patnácti svazků – šest z nich shrnuje jeho prozaickou tvorbu, pět přináší divadelní a loutkové hry, tři představují publicistiku a kritiky a poslední je věnován korespondenci.

⁶ Nakladatelství Akropolis

3. Povídka

3.1 Charakteristika povídky

První zmínka o povídce byla v Jungmannově Slovesnosti. Povídka představuje prozaický epický žánr středního nebo drobného rozsahu, který byl už známý v antice a ve středověké zábavné próze. Povídka se rozvíjela především v renesanci, v 19. století v období romantismu a realismu. Na povídku měly vliv i jiné směry ke konci 19. století – naturalismus, impresionismus, dekadence, avantgardní směry.

Pro povídku je charakteristická jedna dějová linie, stavební uvolněnost, výrazová úspornost, soustředění na zajímavé momenty lidského života. Na rozdíl od románu se povídka soustřeďuje na jednu hlavní postavu a na jedinou konkrétní situaci, která má klíčový význam.

3.2 Vývoj povídky

Počátky povídky spadají do 19. století. V té době měl značný vliv rozmach novin a časopisů, které preferovaly krátké prózy, přitahující čtenářovu pozornost. Povídka se stala klíčovým žánrem rozvíjejícím novodobou českou prózu, především v beletristickém časopisech jako Hlasatel český, Dobroslav, Čechoslav, Česká včela, Květy, Světozor, Lumír a další časopisy. V druhé polovině 19. století se skupina májovců přiklonila k drobným a středním útvarům, k povídce. K zakladatelům moderní české povídky patřila Božena Němcová, Karolína Světlá a Jan Neruda.

Zlatým věkem povídkářství se stalo období kolem roku 1910; především čapkovská generace tíhla k povídce, kterou prosazovala i programově. Langer patřil k nejmladším autorům, kterým jejich debuty vycházely před válkou a ve válečné době. Patřili sem bratři Čapkové, Hora, Weiner, Fischer, Kříčka. Někteří tito spisovatelé se spojili v Almanachu na rok 1914, vydaný v roce 1913. Tato generace byla spjata s žurnalistikou, která preferovala malé prozaické druhy. V povídkách Karla Čapka a

Františka Langerera najdeme určité vnitřní a formální souznění. V tomto žánru si byli daleko bližší než v dramatu, kde si každý šel svojí vyhraněnou a velmi odlišnou cestou. Čapek byl vždy spíše konstruktérem, zaujatým klíčovými otázkami lidstva, Langer se zajímal o skutečnosti, těšící se životem všedních lidí. Společné nebylo jen psaní povídek, ale také shodné životní postoje, úcta k lidem, sociální citění a víra v demokracii.

Tématem raných próz F. Langerera byla především milostná touha, která může dovést jedince až k sebezničení. Už tehdy se autor projevil jako rozený epik a okouzlující vypravěčem.

4. Langerovský styl povídek

4.1 Zlatá Venuše, Snílci a vrahové

Raná tvorba F. Langerera je spojována s novoklasicismem. Do tohoto období řadíme povídkové sbírky, pro které je charakteristický erotický námět - *Zlatá Venuše* a *Snílci a vrahové*, lyrické drama *Noc*; do raného období patří dále dvě dramata *Svatý Václav*, *Milióny*. Novoklasicismus se snažil o renesanci literatury a umění pomocí klasické tradice. Odmítal naturalistické kopírování přírody, psychických stavů i popisu prostředí. *Zlatá Venuše* a *Noc* byly ovlivněny poetikou secese, pro kterou je typické vyhledávání neobvyklých spojení barev a jejich vázání podle principu harmonie a kontrastu. Barvy v secesi se staly nositeli symbolických významů, např. žlutá – slunce a světlo, život a radost. Autor používá motivy, prostředky a postupy secesního slohu, např. motiv vlasů, rukou s gesty. Vyhledával zvláštní spojení motivů v kompozici pomocí gradace, paralelismu, opakování a konfrontace, např. paralela zašlapaných květin – mrtvých žen v povídce *Hlad*. Novely sbírky *Zlatá Venuše* jsou variacemi na téma lidské touhy, vášně a smyslné lásky. Tato sbírka roku 1910 vyvolala mimořádný ohlas, bylo o ní napsáno 13 referátů a komentářů, 9 poznámek v tisku. František Xaver Šalda prohlásil o Františku Langerovi, že je talentovaný a opravdu rozený básník.⁷

Ve *Zlaté Venuši* jsou hrdiny lidé stojící mimo spořádanou společnost, postavy z okraje společnosti, ale i lidé výjimeční; k těm prvním patří krysař, cikáni, pohřbíváč mrtvol, k druhým lidé s uměleckým nadáním. V souboru povídek *Snílci a vrahové* už autor není svazován novoklasicistní poetikou, což se projevuje ve větší žánrové pestrosti. Některé příběhy se odehrávají na předměstí, ale hrdinové nejsou s prostředím srostlí jako v *Předměstských povídkách*.

Motivy vraždy, pokání, svědomí, násilí a oběti, které nalézáme už v jeho raných prózách, se vracejí v různých obměnách i v jeho pozdějším díle.

⁷ JUSTL, VI. František Langer na prahu nového tisíciletí. Praha: Akcent 2000

4.2 Meziválečné období

V meziválečném období se František Langer prosadil především jako dramatik. Jeho hry se staly úspěšné nejen na české scéně, ale i v zahraničí. Válečná zkušenost přenesla jeho zájem na osudy lidí z okraje společnosti, snažil se vystihnout prostého člověka. Jeho vrcholná hra *Periferie* rozvíjela motiv vraždy a svědomí pomocí realistického zobrazení života předměstských obyvatel. Světová válka, vojenská služba a dlouholetý pobyt v legiích způsobily zásadní změnu Langerovy spisovatelské osobnosti. Drsné i úchvatné vojenské zážitky, život mezi prostými lidmi, poznání základních citových a morálních vazeb i hodnot, to vše ovlivnilo jeho tvorbu. Mizí důmyslné konstrukce, přibývá životní spontánnosti.

4.3 Poválečné tvorba Františka Langera

Přestože byl František Langer známý svými divadelními hrami, zůstal také věrný i povídkové tvorbě. V *Předměstských povídkách* se hlavním motivem stala Praha a její periferie, kde se odehrávají příběhy hrdinů. Langer se narodil na Vinohradech, proto poznal už odmalička její obyvatele, lidí výjimečné bídou i sněním, zločinem a trestem i osobitou mluvou. Jejich život nebyl lehký, byl zahlcený materiálními starostmi a zájmy všedního dne. Znalost výtvarné sféry i celoživotní styk s výtvarnými umělci přivedl Langera na nápad napsat sbírku povídek, kterou by zasvětil malířství – *Malířské povídky*. A už jako malý chlapec podlehl vášni – sběratelství známek českých i zahraničních, která se stala inspirací pro napsání *Filatelistických povídek*.

5. Předměstské povídky

5.1 Úvod

V roce 1926 vydal František Langer sbírku **Předměstské povídky**; některé z próz této sbírky vycházely časopisecky od roku 1922. Do souboru je zařazeno 5 povídek: *Nepřekročitelné vrcholy*, *7 hodin 35 minut*, *Uhlíř*, *straka a smrt*, *Kruh*, *Harapanda*.

Inspiračním zdrojem povídkové sbírky byla periferie Prahy. František Langer chtěl čtenáři přiblížit své rodné prostředí, blížeji seznámit s lidmi z okraje společnosti, s jejich problémy, které se týkaly práce a finančního zajištění. Hlavními hrdiny jsou lidé citově spjatí se svým rodištěm, od kterého se nedokáží odpoutat; bojují proti bezpráví, nevzdávají se svých snů, ve kterých se mohou oprostít od starostí každodenního života – práce, zklamané lásky.

Proč si František Langer zvolil povídku pro zachycení obyvatel z předměstí Prahy? Žánr povídky, krátký prozaický útvar, otiskovaný především v časopisech, dovedl snadno reagovat na politickou a kulturní situaci. Povídka má totiž tu schopnost proniknout pod povrch každodenních situací, lépe než jiné prozaické žánry ztvárnit každodennost. Autor sbírky **Předměstské povídky** se nechal inspirovat skutečnými příběhy ze života, které kolem sebe viděl a jejichž byl očitým svědkem na Vinohradech, kde vyrůstal.

5.2 Téma a motivy Předměstských povídek

Tématem povídek je člověk, jeho chování a jednání, které je ovlivněno pražským prostředím. Hlavní hrdinové próz jsou lidé, které nedostatek peněz nutí k neustálé práci a k celoživotnímu spoření; potřeba peněz dožene mladého muže k vraždě učitelky, jinou postavu ke krádeži. Povídky rozvíjí jedno ústřední téma – zločin a trest, strach ze smrti, zklamaná láska, ztráta životního smyslu, peníze a touha po moci. V krátkém prozaickém útvaru *Uhlíř*, *straka a smrt* je hlavním motivem zklamaná láska a strach ze smrti.

Protagonista povídky pan Henčl se zamiluje do paní Koubkové, ale jeho láska není vyslyšena. Protože hlavního hrdinu trápí milostné zklamání, chce spáchat sebevraždu. I když měl důkladně svoji sebevraždu naplánovanou, dostane strach ze smrti, svůj plán neuskuteční, jelikož si uvědomí cenu svého života.

Jiná povídka sbírky nazvaná **Harapanda** líčí, jak její hrdina pan Bartoš postupně ztrácí smysl života, je unaven jednotvárnou prací a životem a snaží se nalézt místo, kde by byl zase šťastný. Jiný motiv objevíme v prózách **7 hodin 35 minut a Kruh**, v obou příbězích dochází ke zločinu, který musí být vyšetřen a viník spravedlivě potrestán. Pojmenování kruh, podle kterého dostala povídka název, v sobě skrývá symbol bloudění vraha kolem místa činu. V poslední próze, zařazené do této povídkové sbírky, **Nepřekročitelné vrcholy**, se protínají dva motivy – peníze a touha po moci. Hlavní postava povídky Rozhoň touží po penězích, v nichž spatřuje záruku šťastného života. Postava neustále překonává překážky – studium, včas odhalit nepoctivé obchody, nebát se riskovat, když touží zažít pocit štěstí. I samotný název povídky je symbolem, nepřekročitelné vrcholy znamenají, že člověk musí pořád zdolávat nástrahy. Ve všech povídkách objevíme motiv pražských předměstí, místa, kde se všechny příběhy odehrávají.

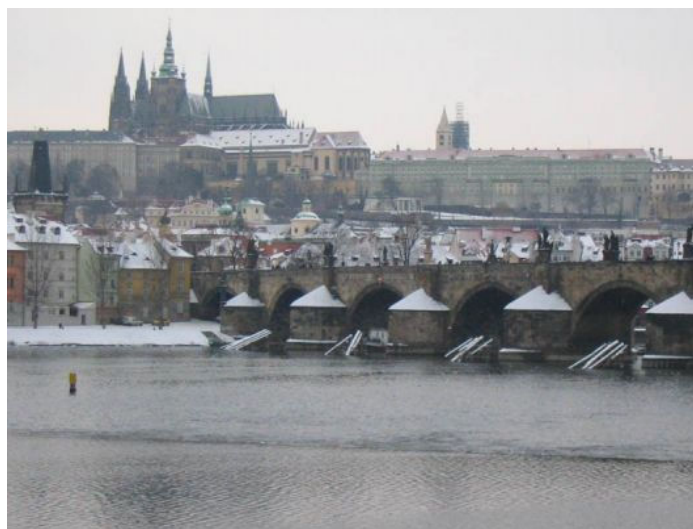
Na všech stranách rodících se Vinohrad bylo rušno. Zedníci chodili do práce a z práce, strakatí hlínou a vápnem, hloučky žen nosily jim oběd, vozkové láli u vozů s vápnem, pískem a cihlami, které se těžko draly blátem, věčně skřípaly paternostery, kladky, kolečka a trakaře, křičely báby, míchající maltu, podavači cihel, vyhazující je do prvního patra, tesařské širočiny se ozývaly z krovů...Tak stavěli dům vedle domu, bloky, ulice, město.⁸

Ukázka líčí výstavbu Vinohrad a obyčejné lidí, kteří se na jejím budování podíleli, nebo kteří v této části Prahy bydleli. František Langer do textu zakomponoval své vzpomínky a svůj pohled na místo, kde se narodil a vyrůstal. Stejný motiv nalezneme i v jiné sbírce povídek, v **Pražských legendách**, které jsou věnovány dětským čtenářům. **Vinohradská legenda** z této sbírky zachycuje výstavbu městské části Prahy – Vinohrad a historii,

⁸ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 8.

která se váže k tomuto místu – jak a za jakých okolností vznikla na náměstí vodní nádrž. Trestem obyvatel Vinohrad, kterým jsou peníze přednější než krásná příroda, se stal nedostatek vody. Díky kouzelné moci svaté Ludmily, která zničí všechny pomníky, a tak otevře prameny vody (na jejich místě praskne vodovodní potrubí), byla kletba Vinohrad zrušena.

Pohled na Prahu

5.3 Postavy

Podle Daniely Hodrové postava prostupuje všemi rovinami díla stejně jako motiv. Dynamický charakter postavy určují promluvy vypravěče o postavě (přímá charakteristika, popis jejího zevnějšku, chování, jednání, myšlení), dialogy a výroky jiných postav o této postavě; v textu nebývají využity rovnoměrně.⁹

Charakteristika postav zahrnuje i vnější podobu, fyzický vzhled – *Rozhoň byl výřečný a hezký štíhlý mladík s malým knírkem a černýma lísavýma očima*¹⁰, oděv – *Vidím záda a plandající se kalhoty. Na hlavě má kulatý klobouk, který mu sedí v týlu, pravou předměstskou a promáčknutou*

⁹ Hodrová, D. ...na okraji chaosu...(Poetika literárního díla 20. století). Praha: Torst 2001. s. 519.

¹⁰ Langer, Fr. Předměstské povídky (Nepřekročitelné vrcholy). Praha: Československý spisovatel 1958. s. 10.

*bouřtičku*¹¹, řeč, jednání – V úřadě Bartoš překládal obchodní zprávy z novin tištěných v pěti jazycích. Znal totiž pět evropských jazyků¹², jako odpočívající lancknecht a zevluje lhostejně po náměstí¹³, nitro (vnitřní řeč, skryté představy a myšlenky – Bartošův sen o revoluci ve vagónové kolonii, plánovaná sebevražda pana Henčla), komentář vypravěče a stanoviska druhých postav. Části podílející se na celkové charakteristice nebývají užívány rovnoměrně, ale umožňují ve složité souhře vnímat postavu z několika (mnohdy rozporných) pohledů. František Langer střídá nepřímou charakteristiku s přímou, vnitřní s vnější; např. hlavní postavou v povídce **Harapanda** je pan Bartoš, který je v textu zachycen jen svými činy – ovládal pět evropských jazyků a svou schopnost uplatnil v práci překladatele – se rozhodne utéct, chce se odpoutat od každodenního života ve vagónové kolonii. Jedna věc nám o postavě Bartoše zůstává utajena, jedná se o fyzický vzhled, záleží zcela na čtenářově fantazii, jak si jeho podobu bude na základě textu představovat. František Langer k charakteristice hlavních hrdinů použil také přirovnání – *točit jako myš v pasti, muži jako krysy, ženy jako vrány, jako putna uhlí, oči jako švestky, zářící jako hořící plamínek* – kterými se ožíví popis postav.

5.4 Rozbor povídek

Hrdinou povídky *Nepřekročitelné vrcholy*, která je vyprávěna v er formě, je obchodník Rozhoň, charakteristický vychytralostí při uzavírání smluv (žádný obchodník ho neošidil), výmluvností a talentem k obchodování, jímž každého přesvědčil. Tato postava se nezastavila před ničím, necouvla ani před sebe větším problémem, obchod se stal celým Rozhoňovým životem a peníze prostředkem k dosažení jeho cíle – žít spokojeně a v blahobytu. V ukázkách je zachycen jeho vztah k penězům, které pokládá za smysl života.

¹¹ Langer, Fr. Předměstské povídky (7 hodin 35 minut). Praha: Československý spisovatel 1958. s. 27.

¹² Langer, Fr. Předměstské povídky (Harapanda). Praha: Československý spisovatel 1958. s. 86.

¹³ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 27.

*Nezdálo se mu, že je těžko překonávat překážky. V penězích měl vždy pomocníka.*¹⁴

*Byly-li trampoty, zapomínal na ně, jakmile začal přepočítávat svůj výdělek, který byl slušný.*¹⁵

Celou povídkou prolíná motiv peněz, který se postupně různě obměňuje. Nejprve se Rozhoň snaží stát úspěšným podnikatelem ve své profesi, později se peníze stávají jen posedlostí po životě bez starostí.

Povídka ***Nepřekročitelné vrcholy*** zachycuje jednu lidskou vášeň – touhu po moci v kombinaci s touhou po penězích. Pro peníze byla hlavní postava ochotná udělat cokoli. Rozhoň viděl své štěstí jen v penězích, myslel si, že díky nim si koupí vše na světě, třeba i lásku žen. Autor v prezentaci této postavy neskrývá své negativní subjektivní hodnocení, čtenář vnímá, že tuto postavu odsuzuje. Dává tak najevo, že peníze nejsou nejdůležitější věcí v životě člověka, že však existují lidé, kteří jsou ochotni pro peníze udělat cokoli.

Další povídka ***7 hodin 35 minut*** je vyprávěna v ich formě, výrazný vypravěč má tendenci ovládat postavy této povídky – Bezpalce, obchodníka Grunta, malého chlapce, starou ženu – přisuzuje jim různé role. Např. Bezpalec je zlodějem, který v sobě nemá ani trochu citu, aby pomohl staré ženě, obchodník Grunt se zase rád napije v hospodě. Odlišná role je přisouzena malému chlapci; je to role zachránce, do kterého vypravěč vkládá své naděje. S postavami zachází jako s loutkami a ani to neskrývá - řídí a ovlivňuje jejich životy. Bezpalec je za svůj čin, za to, že nepomůže staré paní, později potrestán a také usvědčen z loupeže.

Vypravěč rozehrává fiktivní příběhy těchto postav, představuje si jejich jednání a chování, poté, co je jen zahlédl na náměstí. Vstupuje do děje, komentuje průběh událostí, s postavami si hraje jako s figurkami na šachovnici. K některým postavám vyjadřuje svůj odpor a opovržení (Bezpalec). Tato postava je nejvýstižněji charakterizována, pouze pomocí slangového pojmenování „lancknecht“¹⁶, protože nedbala o svůj vzhled ani o své oblečení. V protikladu k této postavě však k postavám jiným, především

¹⁴ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 24.

¹⁵ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 11.

¹⁶ Význam historismu – bývalý žoldněř, který už nepracuje a rád se povaluje

k malému chlapci, vyjadřuje vypravěč své sympatie. V ukázce si můžeme povšimnout, kterák cítí a sympatizuje s malým chlapcem, jak kladně hodnotí jeho chování.

Tuž se chlapče, něco z tebe bude, vyrosteš i v těchto hrbolatých ulicích a mezi bočítými domy v celého muže. Jsi dobrý chlapec a tedy jsi všechno, protože jsi naděje s notnou dávkou chuti k životu.

Jeho postoj v té chvíli je postojem člověka, který ví, co chce, který si jde přese vše svou vlastní cestou, postavil si nemalý cíl a je nezávislý na všední zlobě a mdlobě kolkolem.¹⁷

Z ukázky vidíme, jak vypravěč věří, že z malého chlapce vyrostě poctivý člověk na rozdíl od Bezpalce, který není schopen splnit dobrý skutek – ukázat staré ženě číslo hledaného domu. Malý chlapec miluje své rodiče, tatínkovi nese svačinu přes náměstí, jeho úkol je obtížný – donést včas teplou kávu, aniž by ji rozlil.

Celou povídkou **7 hodin 35 minut** se prolíná opakující se prvek zločinu – okradení obchodníka Bezpalcem a jeho kamarádem, a následného trestu. V kontrastu s tímto zločinem a postavou stojí malý chlapec, který se stává nadějí vypravěče v tom smyslu, že každé špatné jednání musí být potrestáno. V závěru povídky vypravěč dává najevo své přesvědčení, že slušné chování nakonec převáží a že ještě existují lidé s dobrým srdcem, kteří se nechtějí obohacovat na úkor ostatních.

Povídka **Uhlíř, straka a smrt** je vyprávěna v subjektivizované er formě, vypravěč sleduje a popisuje život postavy pana Henčla od té doby, co si zařídil uhlířský krámk na předměstí Prahy, až do jeho rozhodnutí spáchat sebevraždu z citového zklamání. Vypravěč také zachytil jeho přemítání o tom, jaký způsob odchodu ze života zvolit. Zda se utopit se, skočit pod jedoucí vlak, oběsit se, a na druhé straně také úvahy o tom, jak by měl změnit svůj život.

Zítřka dostane práci a bude kopat uhlí, jako by nikdy z něho nevylezl. Ale když po šichtě bude na dluh v kantýně žvýkat špatný guláš a nějaký starý známý ho zahlédne a spustí: „Helemese, Henčl se vrátil! Jak ses měl ve světě?“, popláca kamaráda po zádech a řekne mu chlubně: „Kamaráde, bylo

¹⁷ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 37.

to báječné!“ Přitom bude myslit na jedinou noc, kdy zažil tolik podivuhodného a zašel trojí smrtí, byl rozdrčen vlakem, utopil se v řece a oběsil se v koutě bílé jizbičky, až z osmi uhlířských let nic nezbylo.¹⁸

V závěru povídky nás ale hlavní postava překvapí svým rozhodnutím, pochopí a smíří se svým osudem.

Pan Henčl od rána do večera nosil uhlí, a proto si rád každý večer popovídal se sousedem krupařem, nejraději o filmech, které zhlédl v kině. Když se zamiloval do paní Koubkové, začal být pečlivější a dbal o svůj vzhled; důraz kladl především na večerní hygienu. František Langer využil v povídce motiv nešťastné lásky, čtenář z děje tuší, co se asi stane, pan Henčl určitě spáchá sebevraždu, ale neví, jakým způsobem svůj život ukončí.

Další próza zařazená do sbírky **Předměstských povídek** se jmenuje **Kruh**, jedná se o povídku s detektivními prvky, jejím tématem je problematika zločinu. Próza je vyprávěna v ich formě. Vypravěč se stává očitým svědkem, jemuž zločin zasáhne do života, a tak se pokusí hledat vraha mladé učitelky. Svě domněnky a hypotézy konzultuje se svým spolubydlícím, mladým řidičem, a tak rozvíjí různé hypotézy. Povídka má s detektivním žánrem společný postupný a zpomalený způsob vyprávění, kdy se záměrně odkládá identifikace vraha, který se skrývá mezi vedlejšími postavami. V textu povídky jsou skryty různé indicie – tři setkání s tajemným mužem, způsob vraždy učitelky – které mají upoutat čtenářovu pozornost.

Na začátku příběhu se stala vražda a mladý právník pátrá po vrahovi, hledá důkazy, které objasní vraždu. Pojítkem k ní může být muž, který se vždy záhadně objeví a opisuje s hlavní postavou kruh kolem místa činu. Vypravěč se snaží současně v čtenáři navodit pocit, že vrahem je právě tento muž. Autor v textu využil psychologickou introspekci, zkoumá niterné zážitky vraha, který se svěřuje se svými pocity a úvahami mladému právníkovi.

V ukázce je popsáno setkání se záhadným mužem, který může být považován za vraha učitelky.

¹⁸ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 88.

*Ale ulicí vrávorál nějaký opilec, dovrávorál se až na klády a usedl nedaleko od nás. Jak se okamžik povídal upřeně do tmy: „Poslyš, není to týž chlapík, který si sedl vedle nás, když jsme byli v hostinci? Zarazil jsem se tak, že jsem ani nemohl promluvit. Sice bych byl vykřikl. Protože teď jsem viděl, že to byl člověk, který v noci ušel kruh. Potkali jsme jej třikrát na cestě z našeho domu a zpět. **Potkali jsme ho třikrát!** Byl jsem si jist, že ho přímo omráčím, když jsem mu říkal: „A uvidíš, že toho **člověka potkáme po čtvrté.** Bude stát před naším domem, nebude-li již na chodbě mluvit se strážníkem, až se vrátíme domů.“¹⁹*

Ukázka zachycuje vypravěčovy úvahy, kdo je vrahem mladé paní učitelky. V úvahách se dospívá k závěru, že je jím muž, kterého vypravěč třikrát potkal a s nímž opisuje kruh kolem místa činu. Motiv zločinu a trestu se prolíná celou povídkou; pravý viník nakonec nevydrží tíhu svých výčitek a přizná se policii sám.

Povídka má shodné motivy s dramatem *Periferie*, kde také dochází k vraždě a kde také není znám vrah. V divadelní hře Franci zavraždí milence své přítelkyně Anči, nevydrží tíhu svého svědomí a přizná se soudci k vraždě. Ten mu radí, aby vraždu spáchal znova, když provede stejný čin podruhé, bude moci být podle důkazů spravedlivě odsouzen a přestanou ho trápit výčitky. Společným prvkem obou děl je nutnost postav – vrahů – hovořit o zločinu a později prozradit policii svůj čin pod tlakem svědomí.

Povídka *Harapanda* je vyprávěna v subjektivizované er formě jako povídka *Uhlíř, straka a smrt*. Vypravěč nám zprostředkovává život pana Bartoše, jeho zážitky z vagónové kolonie, popisuje jeho chování a jednání v určitých situacích, např. když se rozhodne změnit svůj dosavadní způsob života, protože už ho nebaví práce překladatele novinových útržků, ranní vstávání a kdy už si ani nerozumí se svými sousedy. Jeho představy o lepším životě se střetávají se skutečností, už je znuděn stereotypní prací a svůj život přirovnává k doživotnímu vězení. Z ničeho nic utíká před stereotypem života z domova do Hamburku v domnění, že tam opět najde smysl svého života. Ale i na jiném místě a v jiné práci zase po čase přirovnává svůj život k vězení – stejná práce, odpolední procházky s dívkou po přístavu, večery

¹⁹ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 103.

trávené v její společnosti; a proto se nečekaně rozhodne vrátit zpátky domů, neboť se mu stýská po vagónové kolonii a jejích obyvatelích i po ranní písničce sousedky paní Jozefky. I když se původně kvůli pocitu životního stereotypu (práce, každodenní rozhovor s panem Haunerem, ranní žalozpěv paní Jozefky) a bezvýchodnosti odloučil od svého domova, uvědomil si, že se člověk musí umět radovat z maličkostí.

Povídka se prolínají stejné motivy – ranní písnička paní Jozefky, která si každé ráno u otevřeného okna stěžovala na svůj smutný život a manžela, a Haunerova reakce na ranní žalozpěv. Pan Hauner miloval hudbu, prošel řadou zaměstnání, protože měl problémy s alkoholem, žalozpěv paní Jozefky komentoval týmiž slovy o slovanské duši, která nikdy nevybředne ze životní melancholie a splínu.

Ukázka vypráví o Haunerově reakce na každodenní písničku z vagónové kolonie.

*Zachoval si však dobré chování, a proto kdykoli dokončila Jozefka svou ranní elegii, vyklepal si z okna vagónu dýmku, aby se zdálo, že jen proto je otevřel. Když okno bylo vytaženo, zaklepal troubelí na přepážku pŕlící vagón a řekl do Bartošova oddělení, jako by si to právě nyní vymyslíl a ne jako by to říkal již několik měsíců každého rána: „**Slovanská duše! Ta z toho nevybředne!**“ A na to si řekl Bartoš – celý rok si tak již říkával: „**Já z toho vybřednu.**“²⁰*

Z úryvku textu povídky si můžeme představit, jak asi probíhalo každé ráno ve vagónové kolonii – ranní probuzení žalostným zpěvem paní Jozefky, otevření okna, vyklepání dýmky a Haunerova slova reagující na ranní žalozpěv; toto vše se opakovalo každé ráno, každý den beze změny. A právě tyto okolnosti unavovaly pana Bartoše, a proto se rozhodl změnit svůj dosavadní způsob života.

²⁰ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 84.

5.5 Kompoziční a jazykové prostředky povídek

Kompozičním prostředkem povídek je kontrast, postavený na odlišném pojetí postav. Postavám jsou přisuzovány různé role – zloděj, vrah, malý zachránce; vypravěč vyjadřuje k jejich činům sympatie, či averze. Malý chlapec z povídky **7 hodin 35 minut** se stává nadějí vypravěče, že špatné jednání Bezpalce – okradení obchodníka Grunta – bude po zásluze spravedlivě potrestáno. K postavě Rozhoně z povídky **Nepřekročitelné vrcholy** zaujme vypravěč také negativní postoj, protože tato postava je ochotná udělat pro peníze cokoliv, peníze se stávají nejdůležitější věcí v jejím životě. A proto je také její jednání a chování odsouzeno.

Děj povídky **Nepřekročitelné vrcholy** je rozvíjen chronologicky, život postavy je zachycen od mládí přes dobu učednických let až po stáří a život v blahobytu. V povídce **Uhlíř, straka a smrt** je popsán život postavy, jíž je pan Henčl, od okamžiku, kdy si zařídil obchod s uhlím na předměstí Prahy, prožil milostné zklamání a vrátil se zpět domů. Povídka **Harapanda** zase zachycuje odvážné rozhodnutí postavy změnit svůj život, její cestu do Hamburku, nalezení nové práce a lásky až po návrat zpět domů, do prostředí, po kterém se mu stýskalo a ke kterému ho vázaly jeho vzpomínky. V posledních dvou prózách je příběh rozvíjen retrospektivně. V povídce **7 hodin 35 minut** je popsáno, co se v určitou dobu odehrává na určitém místě - na náměstí. Vypravěč si k postavám, které zahlédl v jednom okamžiku z okna tramvaje, vymýšlí příběhy, fabuluje různé dějové situace a zápletky. V povídce **Kruh** se postupuje od vraždy k jejímu vyřešení, hledají se příčiny, proč byla mladá učitelka zavražděna, a kdo je pachatelem trestného činu.

František Langer v **Předměstských povídkách** kombinoval spisovný jazyk s hovorovým, aby ztvárněné příběhy přiblížil čtenářům. Chtěl ukázat periferii Prahy, nejen popisem, ale i stylem vyjadřování. Proto záměrně zvolil i slovník jejích obyvatel: *Tak tohle asi je ten šampus: Piju jej jako kořalku. Četls nějaké detektivní romány? Zevluje, bouřtička, v ucouraném, pět stovek, sebranka, pocupkává, švarcvaldky.*

Jazykovými zvláštnostmi povídek jsou i odchylky od dnešních norem pravopisu, předložka *se* ve slovním spojení „*se všech stran*“ – směr

dohromady, „s vršku“ – směr dolů, pojmenování „vánoce“ s malým počátečním písmenem.

František Langer použil zdrobněliny nejen v přirovnání, ale i v různých popisech postav nebo okolí, např. *svoje tisícovečky, jmeníčka, sluněčko, mládenečka, ouřádek, ouřadečky, bytek, úřadku*. Jen výjimečně objevíme jazykové prostředky jako jsou historismy, které pojmenovávají už zaniklé skutečnosti a jejichž funkcí je oživení děje – *drožkář, pancíř, marota, viselec, špýchary*,... archaismy, zastaralé jevy – *ležák, táže, píd', kolkolem, páni, kabátec, pažení, kancelářský lep, tiskařská čern, život ve dví*,... poetismy, básnická slova – *jitro, brak vychrtlé herky*. Tyto jazykové prostředky napomáhají přiblížit dobu děje, nepatří k dominantním prvkům jazyka povídek, pouze jej ozvláštňují.

Pro zvýraznění dramatičnosti děje jsou užívána dějová slovesa – *pocupkává, hopkuje, prýštilo, roztěkal, kadeří, trmáčet*, dějová přídavná jména – *křivolakých, vyzývavější, přeširoký, šosatý*, a to v kombinaci s dějovými podstatnými jmény – *hýření, blaženost, hladovění, dění*.

V ukázce si můžeme povšimnout, jak František Langer používá ve větě rozvitě a několikanásobné přívlastky.

*Pak byly na světě schody: dřevěné, žulové, i z umělého kamene, točité, rovné, vyšlapané, nové, světlé schody i vlhké temnem a špínou.*²¹

Pomocí kombinace dějových sloves s podstatnými jmény a s přídavnými jmény autor gradoval napětí a rozvíjel děj. Často se v povídkách setkáváme s neobvyklým pořádkem slov, kdy významné sloveso ve větě stojí až na jejím konci.

*U Davida krám voněl vším možným a nejvíce tím, co kdo nakupoval. Když kávu, tedy celý krámeček voněl kávou, ženám kořením, dětem čokoládou, mužům jalovcovou.*²²

*Teprve když se napil, rozhlédl se také po sále, do kterého po schodech sestoupil.*²³

²¹ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 38.

²² Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 38.

²³ Langer, Fr. Předměstské povídky. Praha: Československý spisovatel 1958. s. 8.

6. Filatelistické povídky

6.1 Úvod

Ve **Filatelistických povídkách** se František Langer nezajímá jenom o nevšednosti a podivínství jedné lidské vášně. Jeho hrdiny jsou prostí lidé, prostá lidská dramata, dramata lásky, věrnosti a zrady. Tématem této sbírky povídek je podobně jako v **Malířských povídkách** vyhraněná činnost, v tomto případě filatelie.

Známky začal František Langer sbírat jako dítě, prohrabával tatínkův koš na papíry, prosil strýce v Drážďanech, aby mu posílal známky z Německa. Všechny své peníze utrácel za cizozemské známky. Podruhé objevil tuto vášeň v roce 1920, obdivoval známky s motivem Hradčan a začal je sbírat z vlastenectví. Jednou při nouzi o téma ho napadlo, že by se o známkách také mohlo psát, dokonce povídky. Seznámil se s vynikajícím sběratelem známek Ervínem Hirschem, řídícím Tribunu filatelistů, jejichž díla vycházela ve vydavatelství Borového. Hirsch měl o známkách bohatou knihovnu, promítací aparát a mikroskop k jejich prohlížení, zkrátka celou chemickou laboratoř; byl sdílný, veselý, laskavý a František Langer se u něho dozvěděl o známkách vše, co potřeboval.

V ukázce je vyjádřen vztah samotného autora k filatelii a ke známkám.

Tak jsem sbíral jen naše známky, ale přitom jsem se zajímal o svět známek vůbec, o jeho zákony, etiku, estetiku a techniku, o sběratelský kodex, o jejich hospodářský význam. Mým opravdovým filatelistickým požítkem však bylo psát o nich povídky. Jejich vymýšlení a sestavování nebylo lehké, proto jsem jich mnoho nenapsal, vždy jednu tak k Vánocům a jednu k Velikonocům.²⁴

V 60. letech František Langer souhrnně publikuje povídky ve sbírce nazvané **Filatelistické povídky**. Do celku je zařazeno sedm povídek, vyprávěné v ich formě: *Čtyřblok růžových Merkurů, Očištěno zevně i*

²⁴ Träger, J. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966.

uvnitř, Kufr zámoří, J. R. Official, Vzácny přetisk 2F. 50Cent. Belgien, Colonia Popper a Hajdarábád-letecká pošta, která byla nejpravděpodobněji napsána až v šedesátých letech.

Celá sbírka povídek je rozdělena do 7 částí pojmenovaných podle známek, o kterých Ignác Král vypráví příběhy. Děj povídek stupňuje napětí, ale i čtenářovo očekávání rozřešení, např. v povídce *Vzácny přetisk 2F. 50Cent. Belgien* se řeší, jestli je či není Canivet špiónem.

*Dal jsem Lžicaniveta poslat k válečnému soudu do Paříže. Byl postaven před tribunál, ale myslím, si, že jsem způsobil vojenskému prokurátorovi strašné rozpaky. Vyslovil jsem teorii, že skutečný Canivet byl zajat, nějaký německý zvěd shledal, že je mu podoben, a použil této podoby, aby se dostal za naše linie, a bude-li dopaden, aby byl kryt.*²⁵

Čtenář je vtahován do děje této povídky, zjišťuje, zda opravdu byl Canivet špiónem, a nebo jestli je odsouzen nevinný člověk podle získaných důkazů. Vše je odhaleno v závěru této povídky – Canivet je německým špiónem, který měl získat tajné informace o plánech francouzských vojenských sil.

6.2 Kompoziční prostředky, téma a motiv

František Langer rozvíjí příběhy povídek za pomoci retrospektivní kompozice, kdy zpětně rekonstruuje události na základě vzpomínek Ignáce Krále. Hlavní postava, filatelista Ignác Král, nejdříve seznámí vypravěče se známkou, jak vypadá, a až později rekonstruuje příběh na základě svých vzpomínek, které se k ní vážou. V povídce *Čtyřblok růžových Merkurů* nás seznamuje se známkou, jaká je to vzácnost, později obohatí svůj strohý výklad o zážitky ze svého mládí – vztah s Johankou, dědičkou čtyřbloku růžových Merkurů.

Čistý, neorazítkovaný Čtyřblok růžových Merkurů. Ano! Ovšem to byste musil vědět, co je to Merkur, růžový Merkur, co je to čtyřblok a co je to

²⁵ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 101.

*čtyřblok růžových Merkurů, a dokonce nepoužitých. Klekněte si na zem a chvíli se klaňte, zaslouží si to!*²⁶

Ukázka líčí, jakou má čtyřblok růžových Merkurů sběratelskou hodnotu pro všechny filatelisty, nejen pro Ignáce Krále.

Některé povídky se staly předlohou pro filmové zpracování – ***Vzácný přetisk 2F. 50Cent. Belgie***. Jaroslav Soukup napsal napínavý příběh, který nutí k zamyšlení nejen nad rolí, kterou může sehrát poštovní známka v lidském životě, ale také nad otázkou lidského svědomí, nad nejistotou, která provází každý výkon spravedlnosti. Téměř do konce příběhu netušíme, zda známka nalezená v kapse uniformy francouzského vojáka v první světové válce usvědčila nevinného, nebo odhalila skutečného špióna. V inscenaci z roku 1973 obsadil režisér Jiří Bělka hlavní role skvělými herci – Janem Třískou, Josefem Somrem a Josefem Abrahámem.

František Langer své vzpomínky na Prahu a filatelii zakomponoval do textu jednotlivých povídek, kde převažuje jedno ústřední téma – už zmíněná sběratelská vášeň; zastoupeny jsou však i jiné motivy – Praha, vliv známek na život a jednání člověka. Motiv vášně k sbírání známek prostupuje povídkami; někteří sběratelé jsou ochotní zaplatit za jednu známku velikou částku peněz bez ohledu na riziko, které s sebou přináší. Monacký kníže byl schopen zaplatit za známku několik tisíc, jen aby měl kompletní sadu jednoho druhu. Ale náš hlavní hrdina, Ignác Král, mu ji zaslal bez nároku na finanční odměnu. Získal tím obdiv, uznání a čestný řád, který může udělit pouze monacký kníže, a samozřejmě i respekt Františka Langeru.

6.3 Postavy

Hlavní postavou je sběratel Král a jeho sbírka známek spojující všechny příběhy **Filatelistických povídek**. Vypravěč se seznámí s filatelistou Ignácem, zachrání mu život, ale během záchrany se ztratí

²⁶ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 19.

vzácná známka z jeho sbírky. Nový přítel mu ji najde a získá důvod navštívit ho v bance, stanou se z nich přátelé pro jejich společnou vášeň – filatelii.

Vedlejší postavy charakterizuje často vztah k hlavní postavě nebo jsou ve vztahu k ději součástí prostředí. Jsou jimi Johanka Tribhuban Bir Bikram Jang Bahadur, Senf, pan Young a jeho přítelkyně, Canivet, Popper a jsou spojovány a popisovány pomocí známky. Jejich charakteristiku tvoří vnější podoba, fyzický vzhled – *Tedy bruneta s hustými vlasy nahoru načesanými, s plnými rty a s hezkou kulatou bradou*²⁷, jednání – *vytáhl z kapsy ohmataný svazeček Reklamky a četl si v něm. Byla to jeho jediná kniha a nosil ji s sebou neustále*²⁸, představy – maháradža Tribhubana Bir Bikram Jang Bahadur v Králově fantazii; myšlenky, komentář vypravěče a stanoviska druhých postav – *Canivetem, tím připitomělym vojáčkem jedenáctého pluku, který celou vojnu jen shání, co je kde k snědku*.²⁹ Části podílející se na celkové charakteristice nebývají užívány rovnoměrně, ale umožňují vnímat postavu z několika úhlů pohledu. V přímé charakteristice jsou povahové rysy označovány samotným hrdinou – Ignácem Králem, nepřímá charakteristika zprostředkovává čtenáři popis jednání a chování hrdiny v určitém prostředí, situaci a nebo zobrazením jeho vnitřního světa.

Život postav je spojen se známkami, buď jsou postavy povídek jejich vášnivými sběrateli, nebo je ovlivňují. Canivet je kvůli známce obviněn a odsouzen k trestu smrti, Johanka, když prodá dvě známky, ztratí lásku pana Krále.

Ústřední postavou **Filatelistických povídek** je zmíněný Ignác Král, který sbírá známky ne pro zisk či osobní prestiž, ale pro radost a pro potěšení. Předlohou této postavy se stal filatelista Ervín Hirsch, hlavní hrdina pracuje jako prokurista Živnobanky v Praze, kde si ředitel váží jeho práce, protože Královi neunikne ani jeden padělek, jak bankovky, tak i známky; má významné postavení, jako jediný dovede poznat padělky bankovek a je spolehlivější než nějaký stroj. Díky jeho práci se podařilo odhalit spoustu falzifikátů. V ukázce je popsáno, jak si ředitel cení práce pana Krále.

²⁷ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 20.

²⁸ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 121.

²⁹ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 104.

Každý falešný papír, ať je to fabrikát sebedokonalejší, musí se zastavit u pokladny naší banky, protože u nás máme vašeho přítele, aby jej zachytil.

V Národní bance mají pro tuhle práci dokonalou a drahou laboratoř, ale není ani tak přesná, ani tak rychlá jako Král.³⁰

Z ukázky vyplývá, jak důležité bylo postavení pana Krále v bance a proč si její ředitel tak cenil jeho práce a za nic na světě by ho nepropustil.

Ignác Král bydlel v malém bytě v Praze, většinu svého času trávil v kuchyni, která byla jedinou obytnou částí jeho bytu, tam spal, vařil snídani a večeře, převlékal se nebo se holil. Jeho zálibou je sbírání známek už od dětství, ale nerad se chlubí svou sbírkou. Důvěřoval lidem, přesto se několikrát napálil, když například doporučil řediteli obchodovat s filatelistou, obchodník je bohužel podvedl. Jeho rituálem se stala příprava černé kávy, poučování ostatních o známkách a vyprávění příběhů, které byly spojeny s jeho životem. Ale občas do historek zaplétal filatelistické poznámky. Tato postava je charakterizována prostřednictvím svého jednání v určitém prostředí a v situaci. Ani v jedné povídce není popsána jeho vnější podoba, jeho vlastnosti si čtenář musí odvodit z jeho gest – *Pan Král se na mne podíval a poněkud přivřenými víčky. Až po měsících naší známosti jsem se naučil, že takový jeho pohled znamená usvědčení z filatelistické nevědomosti. Něco jako kantorské: Sedněte si, žáku, máte nedostatečnou. Uměl připravovat černou kávu s obřadnou vroucností, jaké jsou schopni vložit do tohoto úkonu jen starší mládenci. Proto by tento stav neměl nikdy vyhynout.³¹*

6.4 Rozbor povídek

Johanka, vedlejší postava z povídky *Čtyřblok růžových Merkurů*, je popisována z několika úhlů pohledu, buď fyzickým vzhledem, který je přirovnán ke královně – *Byla to podle mého mínění krasavice. Typ královniny Kapiolany na havajské patnáctce z roku 82. Tedy bruneta s hustými vlasy nahoru načesanými, s plnými rty a s hezkou kulatou bradou.³²*, a nebo

³⁰ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 17.

³¹ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 6.

³² Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 20.

vztahem ke známám. Johanka je sedmadvacetiletá dívka, která potřebovala poradit od Ignáce Krále, protože zdělila album známek. Vypadala jako královna z jedné známky, a proto tato náklonnost a vzájemné sympatie přerostly ve vzájemnou lásku. Ráda poslouchala vyprávění o známkách jako dítě naslouchajíc pohádce, mezi její vlastnosti patřila ctižádostivost. Bezhlavě se pustila do zařizování bytu a jelikož neměla peníze, prodala proužek dvou růžových Merkurů. A právě její jednání ranilo Krále, nemohl jí zradu odpustit a rozešel se s ní.

Povídka *Hajdarábád-letecká pošta* se vztahuje k indickým známkám. Král si přes inzerát dopisoval s indickým chlapcem, který po smrti svého otce měl nastoupit na hajdarábádský trůn a vládnout. Poslal Královi dopis, kde ho žádal o pomoc – chtěl totiž svou zemi osvobodit od nadvlády Anglie. Naštěstí se panu Královi podařilo mu tuhle myšlenku rozmluvit, protože Anglie v té době byla mocnou zemí. Tímto činem získal náš filatelista unikátní sérii letecké pošty se zlatým přetiskem a po delší době i řád s oceněním. Jang Bahadur, vášnivý sběratel, je popsán podle představy Krále jako malý chlapec se svou zálibou – sběratelstvím. Nejdříve jeho známky byly špinavé a pomačkané, ale časem je posílal v lepším stavu a současně se zlepšovala jeho angličtina. Měl velkou důvěru v Krále a věřil mu, když od něho žádal tak velkou pomoc. Tato postava je spíše idealizována, zobrazuje člověka podle životního ideálu, bez negativních rysů, jen pomocí představ.

V ukázce je popsán malý maháradža, jak si ho Král představoval ve své fantazii.

*Dovedl jsem si chlapce představit, jak sedí, hnědý jako káva a v bílém turbanu, v některém koutě svého paláce, hraje si s nebroušenými rubíny a smaragdy, nebo hladí ochočeného leoparda a učí jej, aby mu aportoval jeho zlatem a diamanty pošíváné trepky.*³³

V této povídce se František Langer uchýlil k fikci, protože neexistoval žádný maháradža Tribhubana Bir Bikram Jang Bahadur ani letecké známky. Na konci příběhu dochází k názorovému rozporu mezi panem Králem a vypravěčem, který na rozdíl od Krále zastával názor, že by bylo lepší, kdyby se mladý král vzbouřil proti Velké Británii.

³³ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 31.

V další povídce zařazené do této sbírky pod názvem *Očištěno zevně i uvnitř* jsou zachyceny Královy filatelistické začátky a vzpomínky na jeho otce. Král vzpomíná i na pana Senfa – vášnivého sběratele známek, který mu poradil v začátcích sbírání známek. Zpočátku Ignác vystříhoval známky tajně a schovával je ve staré truhle na půdě, pak své poklady směňoval s chlapci. Vlastnil i cennou známku – saskou trojku, o kterou projevil velký zájem sběratel pan Senf, který ho na oplátku naučil zásadám filatelie a jeho vášeň k sbírání známek z dětství mu zůstala až do konce života.

V této povídce objeví vypravěč u pana Krále dva neotevřené dopisy, propíchané na několika místech. Jejich vlastník neznal obsah, nepotřeboval je číst, usoudil jen podle známky a razítka pošty, že se to týká cholery; a podle razítka „*Netta fuori a et dento. Čištěno zevně i uvnitř*“ byla pojmenována i povídka. Pan Král byl všeznalý, co se týče filatelii, pomocí známky a razítka rozluštil obsah dopisu v obálce, aniž by ho otevřel.

V povídce *Kufr zámoří* není známka hlavním činitelem povídky, stává se věcí, která zasahuje do lidského osudu a ovlivňuje chování člověka. František Langer se pokusil zachytit i funkci známek ve službách špionáže. Pan Král se stal poradcem jugoslávského generálního štábu a v roce 1919 odhalil špionáž ve prospěch Itálie. Špión pouze posílal do Vídně známky na výměnu. Volbou obrázků na známkách a razítkem pošty, odkud dopis odesílal, mapoval rozložení jugoslávské armády a druh jejich zbraní. O této příhodě nerad pan Král hovořil – *Mne potrestaly známky. Za to, že jsem s nimi zacházel jinak, než k jakému účelu bylo stvořeny. Víte, lidé věcem vždy nějak ubližují, když je nutí k něčemu jinému, než je jejich úkolem. A pak se věci mstí.*³⁴, protože jednal se známkami nezodpovědně.

Saroka, vedlejší postava z povídky *Kufr zámoří*, byl tajným agentem v Jugoslávii a vydával se za sběratele známek. Cestoval po Jugoslávii a z každého místa posílal do Vídně na stejnou adresu známky na výměnu. To se zdálo velitelství podezřelé, proto ho zavřeli do vězení a snažili se rozluštit jeho tajné šifry. Saroka byl chytrý a mazaný, aby jeho kód jen tak někdo nerozluštil, přesto to bylo pro Krále jednoduché. Fyzický vzhled této postavy

³⁴ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 71.

nám zůstal utajen, charakterové rysy Saroky si musíme odvodit z jeho jednání a chování během špionáže.

Povídka **J. R. Official** získala název podle úřední britské známky. Pan Král pomohl mladému muži, panu Youngovi, a jeho přítelkyni prodat sbírku známek z dětství. Mladý pár utekl z domova a ubytoval se v hotelu, docházely jim peníze, proto musel mladík prodávat své věci – album známek, skrývajících úřední známky Británie, ke kterému ho vázaly vzpomínky z dětství. Svým jednáním vzbudil u Krále podezření, že je někomu odcizil, a začal pátrat po jeho existenci. Zjistil, že se jedná o mladého muže z New Foulandu, který utekl z domova. Ignác Král a velvyslanec New Foulandu na něj ušili léčku, že jeho otec náhle onemocněl. Jakmile se to pan Young dozvěděl, vrátil se domů ke své rodině. Za tento hrdinský čin byl Král poctěn právě tímto albem s úředními známkami Británie a vyznamenáním, které se nosí k fraku. Ale on se radoval jen z alba, vždyť známky byly celý jeho život.

Charakteristiku mladého muže tvoří vnější podoba – *hádal jsem pětadvacet. Žádný krasavec, zato urostlý, zdravý, čisté pleti, a nějaký poctivý, prostomyslný typ.*³⁵, ale také jeho jednání při prodeji alba se známkami – *Líbil se mi, jak se zajímal o tolik věcí najednou: o gramofony, vtipy v elektrice, o kopanou, o ponožky a ještě o bůhvíco.*³⁶, když potřeboval získat finanční obnos. Pan Young byl všímavý, zajímal se o život mladých lidí v Praze, o módu, o fotbal během prohlídky Prahy. Také každé odpoledne hrál pravidelně bridž. Miloval svého otce, i když se s ním pohádal kvůli své přítelkyni, která byla o mnoho let starší. Přítelkyně pana Younga je zachycena v povíce také svým fyzickým vzhledem – *Měla kolem obličejíčku celý přenosný rám: přes ramena kožišinu, na krku perly, těžké brilantové náušnice a červeně zlaté vlasy, které jí lezly zpod klobouku.*³⁷ Byla to bohatá dáma vlastníci hodně šperků, které nikdy neprodala, i když jim docházely peníze. Pěkně se oblékala, a proto nikdo nemohl určit s přesností, kolik je jí let.

³⁵ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 80.

³⁶ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 84.

³⁷ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 17.

Hlavní známkou povídky *Vzácný přetisk 2F. 50Cent. Belgien* je nejvzácnější známka, jednomarková německá; jednu vlastnil Ignác Král a druhá je ve sbírce berlínského ministerstva pošt. Ta zaujme vypravěče v albu, jelikož je jako jediná chráněna folií. A jakou má pro našeho sběratele cenu?

*To je tedy příběh o známce, které si pan Ignác Král tak vážil, že ji v albu uložil do průhledné obálky, jak se ukládají klenoty filatelistických sbírek. Právem, když stála lidský život.*³⁸

Z vyprávění pana Krále autor rekonstruuje příběh francouzského majora, Král nevyprávěl moc souvisle, protože se ho nic netýkalo kromě známek, ani si nemohl vzpomenout na jméno toho majora – *Znělo jako jméno nějakého hudebního nástroje. Ale nevím kterého, jako Fagot!* Díky německé známce, přetištěné na hodnotu 2 franky a 50 centimů a užívané v okupované Belgii, odhalil major německého důstojníka – špióna. Ale trpěl výčitkami svědomí, nemohl pochopit, jak na malém kousku papíru může záviset lidský život. Němec byl odsouzen k trestu smrti a v posledních hodinách svého života se majorovi přiznal. Pro pana Krále měla velikou hodnotu, a proto ji ve svém albu uložil do průhledné obálky.

Canivet byl německým špiónem, který chtěl získat tajné informace o francouzských vojenských úmyslech. Svůj plán měl dobře promyšlený, ale byl odhalen majorem pomocí známky nalezené v kapse jeho šatů a odsouzen k trestu smrti. Nevynikal chytrostí, mezi jeho zlozvyk patřilo schovávat si po kapsách kůrky chleba, kdyby ho v noci náhodou přepadl hlad. Pro ostatní byl – *Canivetem, tím připitomělým vojákem jedenáctého pluku, který celou vojnu jen shání, co je kde k snědku.*³⁹

Ukázka líčí, že Canivet byl hloupým vojákem, který by se nemohl stát špiónem. Nezajímal se vůbec o vojenskou situaci, spíše neustále sháněl něco k jídlu, to byla jeho jediná starost.

Sbírku **Filatelistických povídek** uzavírá povídka *Colonia Popper*. Filatelisté sbírají známky pro jejich podivné a pohnuté osudy, mnohdy plné tajemství. A právě jedna argentinská známka skrývala pohádku o panu Popperovi. Tento přítel pana Krále odjel do Ameriky, protože neměl jinou

³⁸ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 111.

³⁹ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 104.

možnost volby. Stal se kopačem zlata a zaslal panu Královi svou vlastní známku, po které následovaly i další. Po nějaké době se ale Popper nečekaně vrátil do Prahy a vyprávěl svůj skutečný příběh. Nežil si tak pohádkově, jak to vypadalo na fotografiích a známkách. Povídal o putování z místa na místo, z jedné práce do druhé. Tento styl života ho omrzela, a proto se rozhodl vrátit domů. Na konci povídky dochází ke kontrastu, střetává se sen se skutečností; představa Krále, jak si asi Popper pohádkově žil podle zaslaných známek, a skutečnost, když ho spatřil po jeho návratu.

6.5 Jazykové prostředky povídek

Jako ve všech povídkových sbírkách převažuje i zde spisovný jazyk s hovorovými prvky a s prvky obecné češtiny v dialogích postav – *primáni, tatík, handlovat, půlmetrák, zešmačchaná perka, zavánělo šmejdem, stovka, tisícovka, šťoural se v zubech, rozumějte, to koukaj, šlágry, tretky, ocumlané vajgle* – František Langer chtěl tímto stylem vyjadřování přiblížit čtenářům své příběhy o lidské vášni k sběratelství známek.

Jazyk je obohacován i jinými literárními prostředky – historismy, které pojmenovávají už zaniklé skutečnosti, např. *jenerál, zeměbranec, ordonance, převlečník*,...nebo slova latinského, řeckého, ruského původu, např. *aero, aeroplány, oboz*, jejichž funkcí je oživení děje.

Jelikož je sbírka povídek věnována filatelii, bylo nutné užít různá odborná pojmenování známek, kterými je ozvláštněna jazyková rovina povídek. – *saské trojky, bavorské jedničky, Merkur, čtyřbloky, pásky, ondřejské kříže, lombardské, Ameriky*. Autor nekombinoval jen odborné názvy známek, ale používal také i obrazná pojmenování; zdobné – *barvičky jako mejdlíčka, praporečky, koníček, vláček, čárky, vojáček, špendlíčky, známčičky, psaníčka*,..., přirovnání – čtyřblok růžových Merkurů je přirovnán k růži, jelikož pro Ignáce Krále tato známka znamenala vrchol filatelistické vášně: *Zářil novostí, jako by se ho nikdy nedotkla lidská ruka a na tuto stránku byl přenesen nějakým duchem. Byly vedle čtveřice i ostatní její vzácné sestry, merkuří hlavy všech barev a typů, ale zářila mezi nimi –*

*jak září růžová barva? Jako růže, jako slunce.*⁴⁰ a dále personifikací: *Trojúhelníčky jejich zubatých růžků se cpou k povrchu, jako by rybičky své hlavy tlačily na hladinu. Tu a tam nějaká známka již vyplula na povrch, aby ukázala svou celou nahou krásu, ačkoli se neobrátila vzhůru svými bílými křehkými zády.*⁴¹ Personifikací získávají známky uložené v kufru zvířecí vlastnosti, chovají se jako ryby.

František Langer docílil stupňování děje dějovými slovesy – *vířila, zašustil, přešlapoval, pídíme, přetrumfnout, rozčeří*, dějovými přídavnými jmény – *přetékající, zběsilé, zmačkaný, schumlané*, s dějovými podstatnými jmény – *víření, mrštnost, mrknutí, hrábnutí* a infinitivními konstrukcemi – *měl jsem stále co pozorovat, seřad'ovat, objevovat*. K zvláštnostem a zajímavostem langerovského stylu povídek patří i zastaralé slovesné vazby – *napojil mě černou kávou, dával mluvit obrázkům na známkách, pěkný řád na krk, poplácávali mi po zádech, uvarovat se, vyrekvírovali u bělohradských obchodníků, ...místo pohostil mě černou kávou, obrázky promlouvaly na známkách, poplácali ho po zádech, získali od bělohradských obchodníků*.

Ve **Filatelistických povídkách** často použil František Langer závorky, ve kterých doplňoval údaje vztahující se k podrobnému popisu okolí, předmětu: *Vyprosil si u matky trochu horké vody a slupoval s nich známky. (Ne, úplnými barbary jsme my hoši nebyli. Neklízili jsem celé známky, když jsme je lepili do svých albumů, které jsme si zhotovovali ze starých školních sešitů. Lepili jsme je jen za horní okraj.);*⁴² nebo jednání: *Byl jsem tehdy korespondentem u Štarka (Věděl jsem: Dlouhá třída, jetelová semínka a německé známky).*⁴³

⁴⁰ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 21.

⁴¹ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 57.

⁴² Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 43.

⁴³ Langer, Fr. Filatelistické povídky. Praha: Československý spisovatel 1964. s. 19.

7. Malířské povídky

7.1 Úvod

Po **Filatelistických povídkách** přemýšlel František Langer o **Malířských povídkách**, protože oblast výtvarného umění mu nebyla tajemstvím. Zajímal se o malířství, ale i malíře, s nimiž se od mládí stýkal.

V ukázce popisuje sám autor svůj vztah k malířství a k práci nad **Malířskými povídkami**.

Já jsem se do nich teď hodně zabral. Mám je moc rád. Mě tohle umění chytilo od samého začátku. Víte, to není malování, to je úplně jiný kumšt. Nesmí se jim říkat malíř; malíř ne, to není, to je abstraktní kumštýř. Je to kumšt, nad kterým se v člověku rozpoutá celá jeho fantazie. Já ve svých povídkách bojuji proti invektivám, jak je mnozí tupí, že jsou především kšeftaři a spekulanti, kteří malují jen pro snoby nebo jen aby dělali senzaci anebo že nedovedou malovat, a proto takhle mažou plátna.⁴⁴

Z ukázky vyplývá, že František Langer byl zastáncem a obhájcem abstraktního umění, které se stalo pro něj inspiračním zdrojem k napsání této sbírky povídek. Už v mládí, v dobách Unionky, měl velice blízko k výtvarníkům, k jejich tvůrčí problematice. Malířství v této době prožívalo dramatické vývojové zvraty a zvláště v kubismu i zásadní proměny vyjadřovacího způsobu. Kubismem byla ovlivněna skupina výtvarníků, s jejímiž členy F. Langer poutalo přátelství. Spolu s bratry Čapky sdílel zájem o problémy moderního výtvarného umění, byl členem Skupiny výtvarných umělců a po celou dobu vydávání redigoval časopis Skupiny Umělecký měsíčník. Po druhé světové válce se každý pátek scházel s několika blízkými lidmi, mezi něž patřili i výtvarníci Jiří Trnka a František Muzika.

Už tehdy se objevují prvky abstraktního malířství, mezi jehož předchůdce a významné představitele patřil také český malíř František Kupka. Abstraktní umění využívá barvu – barva je základem obrazu –

⁴⁴ Justl, Vl. Město každý den. Praha: Odeon 1988.

barevnou plochu, linii a pohyb. Toto výtvarné umění nezobrazuje konkrétní věci nebo figury, ale pokouší se vystihnout moderní životní styl adekvátními výtvarnými vyjadřovacími prostředky. Je považováno za další vývojový stupeň následující po kubismu, který začal rozkládat a znovu komponovat tvary věcí.

Zájem o malířství Františka Langerera nikdy neopustil a ožil u něho opět zejména v padesátých a šedesátých letech, kdy se u nás rozrostly názorové boje kolem pojmu abstraktní umění. Podnětem k napsání povídek byla obhajoba moderního abstraktního malířství, a to v době, kdy političtí představitelé považovali toto umění za úpadkový jev západní kultury nebo ho zesměšňovali. Langerův temperament byl vyprovokován k vášnivému nesouhlasu, k polemickému dialogu, který nemohl zveřejnit, ale zašifroval ho do povídkového tvaru.

Je zajímavé, že na vrcholu své tvorby se František Langer rozhodl ponořit se do studia abstraktního malířství; shromáždil si odbornou literaturu v cizích jazycích, navštěvoval pouze domácí galerie, protože v této době nemohl cestovat do zahraničí. Přesvědčoval se o oprávněnosti umělců vyjádřit osobní vztah k viditelné a prožívané skutečnosti, vedla ho při tom zvědavost spisovatele, který má ctižádost najít klíč k odlišnému druhu umělecké tvorby. Langer nesnášel křivdu, vyznával právo umělecké osobnosti na svobodu projevu a zastával se napadených, kteří se nemohli bránit; přihlásil se k solidaritě s neprávem odsouzenými umělci.

Osobně se stýkal s českými výtvarníky, kteří v této době nemohli své umění svobodně rozvinout; např. Jiří Trnka se po Únoru věnoval loutkovému filmu, František Muzika nevystavoval a byl uzavřen ve svém ateliéru.

Zpočátku chtěl spíše napsat esejistické pojednání o abstraktním malířství, založil si vlastní archív o jeho jednotlivých představitelích, sbíral materiály, postřehy a záznamy do abecedního pořadače – ale pak svůj záměr změnil. Rozhodl se napsat povídkovou sbírku, jejíž základ budou tvořit nashromážděné poznámky. Proč zrovna zvolil literární žánr povídky? V 50. a 60. letech dochází k rozmachu povídkového žánru, který měl schopnost proniknout pod povrch každodenních situací a objevovat dosud nepoznané. V této době se preferovaly především kratší prozaické žánry, které dovedly rychle reagovat na politickou a kulturní situaci. Náměty autor čerpal

z každodenních situací – schůzky s umělci, návštěvy výstav a galerií, ze skutečných příhod ze života, které buď sám prožil, nebo se stal jejich očitých svědkem. To je asi důvod, proč odstoupil od svého prvního cíle napsat esejistické pojednání o abstraktním umění a zvolil povídku.

Do jednotlivých povídek František Langer vložil své poznání světa a lidí, celoživotní moudrost, povídky představují příběhy umělců, kteří vyjadřují svůj osobní vztah k abstraktnímu umění s jeho charakteristickými rysy. Každý umělec měl vlastní subjektivní pojetí tohoto umění; Váchal měl zálibu v motivech strašidel, čarodějnic, které maloval a později i vyřezával; Dombrowitz maloval pouze přímku v červeném prostoru; pro Vidalovu tvorbu jsou charakteristické obdélníky nebo pravidelné útvary v prostoru; Renast si hrál s barvami a poslední představitelka, teta Laura, pracovala i s jinými prostředky - knoflíky, korálky.

František Langer dával své povídky číst malíři Františku Muzikovi, aby si ověřil jak dojem čtenářský, tak i odborné mínění výtvarného umělce. V malíři se dělil čtenář a odborník, který měl své připomínky i výhrady. Ale autor ponechal svou verzi, protože nepsal odbornou studii o abstraktním malířství. Jeho povídky vycházely časopisecky, v knižním vydání vyslovil přání, aby byl povídkový soubor **Malířských povídek** z roku 1966 doplněn obrazy Mikuláše Medka. Povídka *Muzeum tety Laury* byla rekonstruována Josefem Trägerem z náčrtů a zařazena jako poslední do sbírky.

Do sbírky **Malířských povídek** bylo zařazeno pět povídek, vyprávěné v ich formě: *Začínám vzpomínkou...*, *Přímka v červeném*, *Gaskoňec*, *Vnitřní zrak*, *Muzeum tety Laury*.

7.2 Kompozice, téma a motiv

Příběhy či příběh jsou vyprávěny na principu rámcové kompozice, kdy do vyprávění o charakteristice abstraktního malířství a jeho výtvarných projevech jsou vložena vyprávění o jeho jednotlivých představitelích a jejich způsobu ztvárňování skutečnosti.

Celým souborem povídek se prolíná téma abstraktního umění. František Langer použil různá pojmenování, jimiž charakterizoval abstraktního umělce – *mystici, kumštýři, romantici, impresionisti, expresionisti, experimentátoři, švindlíři, bojovníci, epigoni, příživníci*, ale i samotné umění – *nepředmětný, afigurální, nefigurální, protifigurální*. Promyšleně a vynalézavě pracuje s motivem – Praha, prosazení svého vlastního názoru, svého pojetí světa výtvarnými prostředky – a oživuje popisy smyslovou konkrétností pomocí personifikace a metafor – veřejné vystoupení malíře Dombrowitze, při němž se vše v okolí zastavilo a pozorovalo jeho ztvárnění přímkou v červeném prostoru.

Dějištěm povídek se stává konkrétní místo – Paříž, kolébka moderního umění; tam se také odehrávají jednotlivé příběhy. V prózách však nalezneme i motiv Prahy, a to ve i vzpomínkách vypravěče na svou rodnou zem: *Vltava, pane Marceau, je krásná řeka, která protéká Prahou, kdepak vaše Seina, v těch dobách Vltava byla ještě horská řeka, a Kampa, to je můj zamilovaný ostrov přímo v Praze s celým městečkem na něm.*⁴⁵

Vypravěč pěti povídek přijíždí do hlavního města Francie, aby se zajímal o naše umělce. Jeho zájem však upoutá umění, a to tak, že chce o něm napsat celou knihu. Začíná si sbírat materiál, navštěvuje výstavy a ateliéry, osobně se seznamuje s jednotlivými umělci a vypráví o jejich neobyčejných osudech. Abstraktní malíři byli odmítáni a nepochopeni veřejností, protože se lišili svým životním názorem a používali jiné vyjadřovací prostředky v umění. Neznalého čtenáře zasvětil autor do prostředí uměleckých kaváren a ateliérů, kde se tyto lidé pravidelně scházeli a diskutovali o současném umění, ale nejen o umění.

7.3 Postavy

Postavami povídek jsou abstraktní malíři (Váchal, Leroux, Vidal, Renast, Laura); někteří z nich buď předtím malovali pod vlivem realismu nebo jiného výtvarného směru, anebo se později věnovali jinému umění.

⁴⁵ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 14.

Váchal měl zálibu v mystice a přenášel ji do své tvorby. Leroux byl zpočátku realistickým malířem, ale rozhodl se, že svůj život zasvětit jen a jen abstraktnímu malířství. Laura byla považována spíše za naivní abstraktní malířku, která za pomoci malování chtěla zachytit své vzpomínky na mládí, otce a manžela – začala malovat z rozmařilosti. Renast před soudem obhajoval abstraktní malířství a jeho představitele, ale později dezertoval, stal se natěračem v lakýrnické firmě. Další postava – Vidal – je abstraktní malíř, který trpí depresí z náročnosti malování, a tak se odreagoval realistickými malbami zátiší, postav a krajin. A Dombrowitz ze strachu, že jeho obrazy budou jednotlivě prodány, neb tvořily jakýsi celek, zmizel i se svými výtvary a nikdo už o něm nikdy nic neslyšel.

Každý příběh o abstraktním malíři může připomínat pohádku, kde hlavní protagonista bojuje proti bezpráví a musí řešit spletné problémy tohoto umění. I zde vítězí dobro, např. v podobě snahy prosadit se, zveřejnit krásu svého umění a bránit se před nespravedlností.

Charakteristiku postav **Malířských povídek** tvoří vnější podoba, jako je fyzický vzhled – *měl šedé dobrácké oči, místo vousů jen hebké chmýří, ačkoli mu jistě bylo přes třicet, široký obličej, rozplácly nos, velké zuby*⁴⁶ - a oděv, poté řeč, jednání, které je důležitou složkou vnímání postavy – *svědci vykreslili obžalovaného porotě jako člověka klidného, mírného i laskavého*⁴⁷; *chtěla u sebe doma vytvořit salón pro abstraktní výtvarníky a zvala je k sobě. Tehdy právě se jí začalo říkat teta Laura*⁴⁸ - a nitro (myšlenky, představy a vnitřní řeč), komentář vypravěče – *byl jediný živý Gaskoněc, kterého jsem dosud poznal, ale nepodobal se ani za mák mým starým známým Athosovi, Aramisovi a tak dále.*⁴⁹ Části, které se podílejí na celkové charakteristice, nejsou užívány rovnoměrně, je možné vnímat postavu z několika různých pohledů. Podle vztahu ke skutečnosti se postavy dělí na reálné a fiktivní. Jedinou reálnou postavou je Josef Váchal, ostatní jsou fiktivní, tedy vytvořené fantazií Františka Langera.

Mezi společné rysy hlavních postav patří snaha a chuť bojovat za abstraktní malířství, nikdy se nenechat odradit neúspěchem, následovat svůj

⁴⁶ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 23.

⁴⁷ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 54.

⁴⁸ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 70.

⁴⁹ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 54.

vytyčený cíl. Příkladem je Renastova obhajoba nefigurativního umění, s níž se ztotožňuje i sám autor a prostřednictvím jednání a činů Renasta vyjevuje i svůj vlastní názor na toto umění a na chování společnosti k abstraktivistům, což je patrné v následující ukázce.

Jeho umění je plodem zdravého myšlení a cítění, snad jen hodně intenzivního, jako je celé abstraktní umění. Máme cíl, jaký umění mělo odjakživa: naplnit citový prostor člověka. Mám rozum zcela dobrý. I moji přátelé, i naše umění. To nejhorší, co by se mi mohlo stát, by bylo, kdyby mne soud osvobodil jako blázn, kdyby to pak platilo za důkaz, že naše umění je zplodina zrůdných mozků.⁵⁰

7.4 Rozbor povídek

V povídce *Začínám vzpomínkou...* píše autor o svém příteli a umělci, Josefu Váchalovi, který se sám označoval za dřevorytce. František Langer zpočátku nechápal Váchalův umělecký styl, až později si uvědomil (při psaní **Malířských povídek**), že jeho výtvarné projevy může přiřadit k abstraktnímu umění. Jeho přítel psal knihy, které si sám sázel, tiskl, ilustroval a vydával. Zajímal se o okultismus, spiritismus, theosofii, mystiku a východní náboženství. Váchal tvořil výtvarně v první polovině dvacátého století, jeho tvorba byla ovlivněna expresionismem a prvky symbolismu, naturalismu a secese, pokoušel se však o vlastní stylově nevyhraněné umělecké vyjádření – *Jeho zvěřinec potvůrek a příšer byl jen a jen zámlinkou, aby se mohl inspirovat a malovat svobodně, nevázat se na žádnou realitu, tvořit z jejího opaku.⁵¹* Jeho výtvarná představivost vyrůstala z úzkostných stavů, strachu z nepoznaného, z vizuálních a sluchových halucinací. Pod vlivem těchto zájmů pak vznikala jeho typická, na demony, duchy a všemožnou symboliku bohatá díla. Mezi jeho vášně patřilo kouření dýmky nebo lulky a četba o čarodějnicích.

⁵⁰ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 57.

⁵¹ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 16.

Malíř Dombrowitz z povídky *Přímka v červeném* každé ráno chodil do galerie urovnat své obrazy, které kvůli jízdě tramvaje byly vychýleny ze své osy. Jeho práce pro něj znamenala hodně, ale trpěl i zlozvyky, nesnídal, aby byl včas ve své galerii, chodil kopírovat umění do Louvru, což byla podle něho nejlepší škola. Všechny jeho obrazy měly na červeném podkladě jen přímku, nic jiného.

Nezdálo se, že štětec nechává bílou stopu za sebou. Naopak, jeho pomalý pohyb jako by zvolna a nuceně ustupoval bílé barvě, která se milimetr po milimetru za ním odněkud objevuje na plátně. Jako by ji zadržoval, aby nenastupovala příliš překotně, jako by brzdil a hradil její nával. Nebyla to spolupráce štětce a barvy, ale souboj štětce s barvou.⁵²

Dombrowitz přímku zobrazoval na různých materiálech, ale jeho cílem bylo zachytit skutečnost, když se zastavil čas. Nechal na sebe působit okolní prostředí a pak své pocity vyjádřil v obraze. Čas se zastavil, to znamená, že lidé, zvířata a věci na náměstí, všichni přítomní napjatě sledovali Dombrowitze a jeho veřejnou ukázkou abstraktního malířství.

Barva zvolna vítězila, štětec před ní ustupoval. Jenže tak zvolna, až to napínalo, znepokojovalo, plnilo obavou, že se něco stane, někde to zadrhne, něco se přihodí, možná i katastrofa. Štětec neodolá, vzdá se a bílá barva zaplaví pak celý svět. Aspoň půl minuty, snad celá, možná i dvě to trvalo, a po celý ten čas jsem byl napjat, čekal jsem a trnul, než štětec, vlastně bílá barva dospěla z jednoho rohu plátna do druhého.⁵³

Autor použil kombinaci gradace s paralelou, kdy na jedné straně vypráví životní osudy abstraktních malířů (Dombrowitz, Váchal, Vidal, Renast, Leroux, teta Laura) a na druhé popisuje a charakterizuje abstraktní umění té doby (malba a vyřezávání strašidýlek, přímka v červeném prostoru, pravidelné útvary v prostoru, hra s barvami,...). Společnost si nedokázala představit, jak tito umělci vyjadřují ve svých dílech názory a pocity. Nechápala a odsuzovala jejich snahu o prosazení tohoto druhu umění. Přesto si však nikdo nenechal ujít veřejné vystoupení Dombrowitze. Ten neměl rád pomluvy, proto když o něm vyšel referát, který znehodnotil jeho tvorbu, ihned se hájil. Uspořádal veřejné setkání, kde chtěl předvést své malířské

⁵² Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 27.

⁵³ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 28.

umění okolnímu světu. Po tomto činu přicházeli lidé na jeho výstavu, někteří si chtěli zakoupit jednotlivé obrazy, ale Dombrowitz s koupí nesouhlasil, protože jeho obrazy tvořily jakýsi celek. Pouze vypravěči zůstal jeden exemplář s věnováním. Dombrowitz zmizel beze stop i s obrazy.

Vidal, ústřední postava povídky **Gaskoněc**, miloval setkání s ostatními malíři, ale nejraději měl svého bratra. Oba si vymysleli přezdívky připomínající Langerovi bratry Čapky.⁵⁴

*Když ho oslovil François, slyšelo se to zdrobněle, jako naše Františku. Kdežto když Vidal řekl Pierre, poslouchalo se to, jako by mladší žádal o posilu a o pomoc. Vzpomněl si na bratry Čapky. Zrovna tak to u nich znělo, když volali na sebe Péčo a Kódl.*⁵⁵

S Vidalem se vypravěč seznámil zcela náhodně, když mu půjčil obyčejnou tužku k malování. Na oplátku byl pozván do jeho ateliéru, kde mu ukazoval své obrazy. Vidal abstraktní umění zobrazoval pomocí pravidelných útvarů malovaných do prostoru, kde docházelo ke kontrastu - *vzniká tak kontrast nehybně těžkého prostoru a vybuchujících barev, velkých ploch polotemna a prudkého světla a záření. Obraz velkého napětí.*⁵⁶ Když měl malíř depresi a únavu z neustálé stereotypní práce, pil nebo si našel dívku pro zábavu. Ale pravé uspokojení našel až při malování zátiší a portrétů osob, v pravém opaku abstraktního umění. V povídce dochází ke kontrastnímu pohledu na nefigurativní umění; Vidal nebyl oceňován jako abstraktní umělec, ale získal cenu za své realistické malby zátiší, samotným označované za „Ingrovy housle“. Tento omyl – cena za realistické malby – Vidala rozčílil, hájit umění a přivést jeho obrazy zpět odjel mladší bratr Pierre. Tato postava připomíná autorovi Gaskoňce – D’Artagnana, který odjel do Anglie pro královniny klenoty. Vidal se po této zkušenosti zavázal, že pokud bude zase někdy trpět depresí, pojedje raději k bratrovi na statek chytat pstruhy. Sám malíř (výše zmíněný) se přirovnával k Třem mušketýrům od Alexandra Dumase, kteří byli hrdí na sebe jako on na své

⁵⁴ František Langer se s Karlem Čapkem poznal v kavárně Union, společně psali pro Umělecký měsíčník a založili Skupinu výtvarných umělců. Langer byl členem PEN klubu, který Čapek založil roku 1925. Společně byly i jejich životní postoje, úcta k lidem, sociální citění a víra v demokracii. Navzájem se obdarovávali knihami, dokonce Karel konzultoval s Františkem své dílo Bílá nemoc, neboť díky jeho předchozímu studiu na lékařské fakultě. Josef pracoval na výpravě k Langerově hře *Periferie*.

⁵⁵ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 45.

⁵⁶ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 45.

obrazy, bojovali za pravdu a spravedlnost. Pojmem – „Ingrový housle“ charakterizoval svůj odklon od abstraktního malířství. Když byl znaven stereotypní prací a byl bez nápadů, odreagování našel ve ztvárnění zátiší a portrétování osob. Poté se zase mohl vrátit k abstraktnímu výtvarnému umění, plný elánu a inspirace.

Hlavní postava povídky **Vnitřní zrak** připomíná mušketýra obhajujícího výtvoř abstraktních malířů před veřejností. Jeho obhajoba nám vybaví známé heslo Dumasových mušketýrů: „*Jeden za všechny a všichni za jednoho*“. Renast je jako jediná postava nejméně charakterizována, pouze prostřednictvím interpretace jeho přátel - *svědci vykreslili obžalovaného porotě jako člověka klidného, mírného i laskavého.*⁵⁷

Ale jako jediný z výtvarníků musel obhajovat své dílo před francouzskou veřejností. Miloval nefigurativní umění, ale když se vrátil z vězení, ztratil chuť malovat. Ve vězení musel podstoupit zvláštní terapii - natírat dveře, aby se tak zbavil svého „zlovyku“. I když mu za dobré chování byl prominut zbytek trestu, Renast se malování už nikdy nedotkl. Ve vězení mu malování znechutili tak, že už v sobě neobjevil skrytý talent a stal se natěračem. Našel si místo dělníka, ale s ostatními malíři se i nadále setkával, především v kavárnách. Mezi jeho jediné vášně patřila četba novin a kouření lulky.

V povídce **Muzeum tety Laury** je život a malířská záliba této staré dámy v abstraktním umění prezentována postavou malíře Leroux, který dříve maloval pod vlivem realismu a expresionismu – veliké panneau pro cestovní kancelář, ale toto malování považoval spíše za prohřešek svého mládí, který mu byl neustále připomínán. Sám se považoval spíše za abstraktního malíře. Svou inspiraci nacházel ve starých obrazech zakoupených od vetešníků, seškrábl z nich malbu a pracoval se zbytky barev.

V textu povídky **Muzeum tety Laury** je použit kontrast, ve kterém se střetává popis tety Laury v očích pařížských umělců - *Byla to stará zazobaná dáma, která malovala, jak tomu říkala, abstraktní obrazy. Nevystavovala je. Ale některé její mazanice se objevovaly na dobročinných bazarech, například Červeného kříže nebo Pomocné akce sicilským dětem. Byla to zcela milá,*

⁵⁷ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 54.

*bělovlasá stařenka. Chtěla u sebe doma vytvořit salón pro abstraktní výtvarníky a zvala je k sobě. Tehdy právě se jí začalo říkat teta Laura.*⁵⁸ – a její popis v představách dětí – *Měla krásné, bílé vlasy, dlouhé až k bokům. Vyprávěla, jaké byly, když ještě byly zlaté. Každý den tehdy vstávala časně, aby je mohla celou hodinu pročesávat, to bylo vlasům zdravé, když se nosily dlouhé, však se jí udržely, když byly bílé. A když je česala, tedy se pod hřebenem lesky a vlnily, měla je takové jako jedna vodní panna na Rýně, která tam sedí na skále, češe si zlaté vlasy a plavci ztroskotají a utopí se ve vodních vírech, když jim zlatá zář zaslepí oči.*⁵⁹

I když stará paní malovala jen pro potěšení a občas se její obraz objevil na dobročinných akcích, jejím snem bylo založit salón pro abstraktní malíře. Milovala sousedovy děti, které jí během malování dělaly společnost. Jedině ony uměly ocenit její malířské umění a zálibu v malování, a to na rozdíl od ostatních, kteří považovali její vášeň za rozmařilost. Při podrobnějším studiu výtvarných děl tety Laury Leroux rozeznával osvojování techniky malby samoukem doplňované různými materiály, které používaly švadleny. Vyvrcholením příběhu je oživení tetiných obrazů jako výsledků procesu radostné tvořivosti, a to ve zcela protichůdných interpretacích jejích výtvorů dětmi.

Ba ne. Ten obraz je tetina svatební cesta. Víte, pan inženýr Lambert, za kterého se vdala, byl tehdy ještě chudý, neměl auto.

*Ale zrovna tehdy vynalezli velocipédy a pan inženýr koupil takový, který měl dvě sedadla, na něm mohli jezdit oba, pan inženýr vpředu, teta vzadu. Na záda si vzali tlumok, do něho noční košili, domácí střevice a věci na mytí, a tak jezdili čtrnáct dní po Francii. Tak dlouho měl pan Lambert dovolenou. Ta velká kola, to jsou velocipédy a tohle je Francie.*⁶⁰

Pro obyčejného umělce by znamenala její díla mazaniny, ale když děti přednesly svůj výklad, měly tyto obrazy kouzlo vzpomínek ze života staré paní, které jim vyprávěla během malování.

⁵⁸ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 70.

⁵⁹ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 78.

⁶⁰ Langer, Fr. Malířské povídky. Praha: Československý spisovatel 1966. s. 76.

7.5 Jazykové prostředky

František Langer záměrně volil jazykové prostředky, kombinující spisovnou češtinu s hovorovou a s obecnou, aby přiblížil vzpomínky na abstraktní malířství okruhu svých čtenářů – *švindlíři, kýčaři, armaňak, čachr, nachlemstat, balíčky gauloisek, nahotiny*. Dramatizaci děje zvyšoval pomocí dějových sloves, slovených přídavných jmen a infinitivních konstrukcí – *Že když nechci opakovat, napodobovat, plagovat, kopírovat, žít z hotového, musím barvou a štětcem objevovat, vytvářet, vyslovovat, dělat docela pokorně. Najít si pěknou ženskou. Jet s ní do nějakého hotýlku na Loire. Veslovat, chytat ryby, milovat*.

Sbírka **Malířských povídek** je věnována abstraktnímu malířství a jeho představitelům, proto bylo nutné užít pojmenování z této oblasti, která jazykově ozvláštňuje text povídek a zvýrazňuje autenticitu příběhů – *pejzážista, majolika, benátská zeleň, panneau, action-painters, goghovsky žluté slunce, kraplak, perokresba, švabachovská sazba, ex libris, frontospisy*. Autor neuplatňoval jen odborné výrazy v textu, ale kombinoval i jiná obrazná pojmenování jako zdobněliny – *lidičky, mizníček, ježeček, čumáček, ženičky, pápěrka, uměníčko, prostáčekové, nožičky, nestvůrky, strašidýlka* nebo metaforu. V povídce **Přímka v červeném** zvolil k oživení popisu metaforu a personifikaci – *kapoty jako čumáky vyvalila své skleněné oči* – k oživení popisu.

8. Společné rysy Langerových povídkových souborů

Co asi mají společného *Předměstské povídky* s *Filatelistickými* a *Malířskými povídkami*? Jednak jsou to postavy, vesměs muži, lidé něčím výjimeční; ať už zálibou v umění (*Malířské povídky*) nebo ve sběratelství známek (*Filatelistické povídky*). Kolem těchto postav, jimiž jsou obyvatelé pražského předměstí, filatelisté a abstraktní malíři, je také soustředěn děj povídek. Problémy protagonistů všech tří povídkových souborů jsou podobné problémům mnoha jiných obyčejných lidí, ať už je to hledání smyslu života, finanční zabezpečení rodiny, citové strádání apod. Všechny postavy mají podobné vlastnosti - bojují proti bezpráví, nevzdávají se snadno, jsou pracovití a cílevědomí, citově vázaní na své rodiště.

Dále mají povídky podobný styl. Jazyk próz – kombinace spisovné češtiny s její hovorovou a obecnou podobou zejména v dialogích postav - má navodit zdání autenticity, přiblížit čtenáři prostředí i vyprávěné příběhy. Autorův jazyk je bohatý a obrazný, nechybí v něm ani nejrůznější archaismy a historismy, kterými autor oživuje řeč postav, ale i obrazná pojmenování, jimiž ozvláštňuje literární jazyk.

Dalším společným rysem povídek je monotematicnost. Každá sbírka rozvíjí jedno ústřední téma, jímž je v prvním povídkovém souboru vliv prostředí na chování a jednání člověka, v druhém filatelie a v třetím abstraktní umění. V *Předměstských povídkách* jsou výrazné motivy zločinu a trestu, strachu ze smrti, ztráty životního smyslu nebo touhy po moci. Naproti tomu nevšednostmi a podivínstvím jedné lidské vášně, kterou je filatelie, a současně jejím vlivem na osobnost člověka, se Langer zabývá ve *Filatelistických povídkách*. Téma abstraktního malířství provází celou sbírku *Malířských povídek*; autor zachytil individuální styly jeho představitelů, jejich vývoj a umělecké názory. Všemi třemi povídkovými soubory prochází motiv Prahy. V tomto městě se odehrává děj *Předměstských povídek* a život hlavních hrdinů je určován pražskou periferií. Hlavní postavy *Malířských povídek* žijí v Paříži, přesto motiv Prahy nalezneme ve vyprávěčových vzpomínkách na rodnou zem, město a přátele. Naopak ve *Filatelistických*

povídkách je tento motiv přítomen pouze při popisu domu, kde Ignác Král bydlel.

Do jednotlivých povídek autor vložil své poznání různých oblastí lidského konání, světa a člověka - své celoživotní zkušenosti. Proto se povídková tvorba Františka Langerera těšila a stále těší u čtenářů značné oblibě. Autorovým cílem nebylo jen čtenáře pobavit, ale také ho nenásilnou formou poučit o různých sférách lidské tvořivosti (malířství, filatelie) a zprostředkovat mu poznání, že je dobré zvažovat dosah svých skutků, jednání a chování, posoudit, co je pro něj v životě důležité. Povídky přibližují čtenářům pražské předměstí, životní příběhy filatelistů a malířů, jejichž tvorbu veřejnost odmítá uznat za rovnoprávnou ostatnímu umění. Zaujmou čtenáře dobrodružným příběhem, dokáží ho vtáhnout do děje a přiblížit mu osudy postav, ve kterých i on sám nalézá mnohé podobnosti se svým vlastním životem.

9. Pražské legendy

9.1 Úvod

Kampa

Inspiračním zdrojem této sbírky legend byla Kampa, část Prahy, kde se všechny příběhy odehrávají. František Langer napsal o Kampě při pohledu z Karlova mostu, že je „velikou krásou a překvapením Karlova mostu, že jdete-li po něm, myslíte, že se pod vámi ještě vlní Vltava, a hle: vždyť jdete nyní po kamenné terase pověšené mezi vrcholky stromů! Až u vašich hlav září svíce kaštanových květů, zasazených do pětiprstých zelených svíců, a v létě kolem vás voní akáty jako čerstvě vymetený med. Místo aby pod ním plynula voda, pod most se teď rozložilo městečko.“ První obyvateli Kampy byli převážně kameníci, zedníci a tesaři, kteří měli za úkol starat se o Karlův most. Později se k nim připojili další, hlavně hrnčíři, kteří se na Kampu přesunuli v 17. století kvůli moru řádícímu na Pohořelci. Proto se také kampskému náměstíčku přezdívá Hrnčířský plácek. Ke Kampě se váže mnoho pověstí a pohádek i pravdivých příběhů, i když trochu příkrášlených. Většinu z nich zachytil František Langer v knize **Pražské legendy**, která je určená především dětem. Od roku 1936-1939 šest legend vycházelo časopisecky, ale souborně byly vydány až roku 1956. Legendy vznikly v době druhé světové války, jejich snahou bylo povzbudit český národ v době německé okupace. Tato sbírka obsahuje 8 příběhů, vyprávěných v ich formě: *Vodník pod vyšehradskou skálou*, *Vodník od Karlova mostu*, *Pan*

Jindřich, vodník Na Františku; Vinohradská legenda, Bezhlavý templář, Kamenní ochránci, Kampské válečky a Pražské děti a meč svatého Václava. František Langer se neinspiroval jenom Kampou, kterou si oblíbil, ale i dětstvím, ve kterém tíhl jako každé malé dítě k pohádkám. Nezachytil jen pohádky a pověsti, které se vážou k Praze, ale jeho cílem bylo obohatit dětské čtenáře o znalost pražských reálií, historických památek, jako je Karlův most, Kampa, Vinohrady, Kampa, a to ve fantazijním vyprávění. Účelem literatury pro děti a mládež je probouzet u dětských čtenářů aktivní vztah k jazyku a podněcovat dětskou spontaneitu a fantazii, současně vyvolávat podněty k dalšímu poznávání. Langerovy **Pražské legendy** byly doprovázeny ilustracemi Cyrila Boudy⁶¹, který v tomto díle dokázal nalézt motivy pro svůj výtvarný projev.

Proč zvolil František Langer žánr legendy a ne povídky? Na základě fantazijního vyprávění o životě nadpřirozených bytostí, sídlících v Praze, chtěl autor vylíčit události, které se v jeho rodném městě opravdu odehrály. Vytvořit obraz skutečné Prahy za pomoci vymyšlených prvků, jimiž jsou poslední tři pražští vodníci, víly, oživé sochy z Karlova mostu - všichni pomáhající pražským obyvatelům. Autor spojil v legendách zájem o pražská místa a zákoutí a o skutečné postavy pražského života s motivy novelistické pohádky, jimiž jsou nadpřirozené bytosti, motiv vítězství dobra nad zlem apod. Využil i žánr pověsti, neboť děj povídek se váže ke konkrétním místům (Vinohrady, Karlův most, Kampa).

9.2 Postavy

Zatímco **Předměstské povídky** zachycují opravdový život obyvatel pražských předměstí s jejich každodenními problémy, v **Pražských legendách** se příběhy odvíjejí především kolem nadpřirozených bytostí, kterým jsou přisuzovány lidské vlastnosti. Když porovnáme obě Langerovy sbírky, zjistíme některé společné motivy

⁶¹ Cyril Bouda upravil a ilustroval 589 knih, např. H. Ch. Andersen, K. J. Erben, J. Neruda. Jako ilustrátor obsáhl všechny grafické techniky a žánry.

prolínající se příběhy. Poslední tři pražští vodníci ztrácejí životní smysl podobně jako pan Bartoš z povídky *Harapanda* nebo pan Henčl z *Uhlíře, straky a smrti*. Hlavní postavy z legend *Pan Jindřich, vodník Na Františku, Vodník od Karlova mostu* a *Vodník pod vyšehradskou skálou* ztrácejí také životní smysl, hledají si proto nové zaměstnání. Nechtějí však opustit své rodiště – Kampu, Vyšehrad, kde strávili většinu svého života. Vodnictví upadá, lidé už se nebojí vody ani vodníků, ba naopak tyto nadpřirozené bytosti se stávají součástí jejich života. Celou sbírkou **Pražských legend** prolíná také motiv Prahy a Vltavy, podobně jako v **Předměstských povídkách**.

Oproti povídkám jsou však v legendách popisy prostředí výrazně subjektivizované: *Říkám milých, protože jsem řekl pražských a protože je nám milé všecko, co je kusem tohoto krásného města, nejkrásnějšího města na zeměkouli a v nejbližším vesmíru, jistě aspoň pro naše srdce. Velkým dílem jeho krásy je pražská Vltava. Mnohé a měnlivé krásy: ať už je její hladina nehybně tichá jako z cínu nebo jako rozlitý med, ať už je vánkem rozčesána do spořádaných řádek jemných vln, nebo rozčeřená větrem do nespořádaných a krivolakých, když se třpytí zlatými odrazy, až oči bolí, když je měkce jako do hedvábí zahalena a jen tušena mlhou, nebo když si v podvečer majestátně lehne do fialové záplavy mraku a svítí z ní tisíce plujících měsíců.*⁶²

Ukázka líčí vypravěčův subjektivní popis Vltavy z různých pohledů - jednou je přirovnávána k rozlitému medu, jindy k hedvábí, do kterého je zahalena. Právě při popisu postav, okolí nebo vody používal autor přirovnání – *voda se zavřela jako veliká tlama* nebo metaforu – *voda dává a voda bere* s řadou básnických přívlastků.

Tématy této sbírky jsou jednak osudy posledních tří pražských vodníků, kteří neztrácejí své sny, i když se jim nedaří v pracovním ani osobním životě, a dále vzájemný vztah obyvatel Kampy s jejich ochránci, sochami z Karlova mostu. Na začátku každého příběhu nás autor seznamuje s legendou o vodnících, vílách, rytíři Bruncvíkovi nebo bezhlavém templáři. Dále se autor věnuje místu, k němuž se vyprávění vztahuje, mimo jiné také

⁶² Langer, Fr. Pražské legendy. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy. 1965. s. 7.

proto, že tato místa znal ze svých vzpomínek z dětství; např. svoji první cigaretu si koupil u trafikanta, kterého chránila po celý jeho života socha z Karlova mostu – turek.

Společným prvkem sbírky **Pražské legendy** jsou nadpřirozené bytosti a vítězství dobra nad zlem - rytíř zachrání starou část Prahy před novou výstavbou, svatá Ludmila zajistí dětem z Vinohrad veselé radování v kašně. Sbírkou legend má zprostředkovat historii pražských míst, jako je Karlův most, Kampa, nebo různá dějinná období - dobu třicetileté války, první a druhou světovou válku. Hlavní hrdinové legend nejsou tak podrobně zachyceni jako hlavní postavy z **Předměstských povídek**, autor se zaměřil spíše na vyprávění fantazijních příběhů než na popis protagonistů.

9.3 Rozbor legend

Legendy *Vodník pod vyšehradskou skálou*, *Vodník od Karlova mostu* a *Pan Jindřich, vodník Na Františku* mají podobné dějové zápletky. Hlavními postavami jsou tři poslední pražští vodníci: jeden žil pod Vyšehradem, druhý na Kampě a třetí Na Františku. Protože je už nebaví jejich vodnické řemeslo, hledají si jiné zaměstnání, takové, aby byli prospěšní lidem. Už nechtějí topit lidi a sbírat jejich dušičky do hrnečků, chtějí se uplatnit i v jiné profesi.

Pan Pivoda z příběhu *Vodník pod vyšehradskou skálou* své dušičky ukládal do různých nádob, které našel na vltavském dně. Večer občas zašel do hospůdky na pivo a zahrát si karty. Byl mezi obyvateli Prahy oblíbený, neboť každý hostinský měl pro něj vždy připravenou vaničku s vodou – vodník totiž dlouho na suchu nevydrží. Pan Pivoda proslul svým hrdinským činem, když zachránil při povodni malé děvčátko, kterého se ujal řezník Příhoda a vychoval ho. Čtenář netuší, proč vodník neutopil malé dítě, aby získal jeho dušičku. Až v závěru povídky je odhalena záhada jeho činu - jednalo se totiž o vodnické děvčátko. Časem ale ani panu Pivodovi „nešly kšefty“, začal si hledat jiné zaměstnání. Nenechal nic náhodě a přijal nabídku stát se kapitánem na parníku převážejícím turisty z Vyšehradu na Královskou

louku. Přestěhoval se do Podolí, kde si zařídil svou koupelnu různými starodávnými nádobami, které nashromáždil za času vodnictví.

Pan Josef z legendy *Vodník od Karlova mostu* byl nejstarším vodníkem. Rád kouřil, vlastnil dýmku, která nikdy a za žádných okolností nevyhasla. Díky ní se seznámil s obyvateli Kampy, místa, tolik mu blízkého, které miloval. Také on si musel najít jiné zaměstnání, otevřel si na Kampě půjčovnu loděk a občas zachraňoval tonoucí. Při záchraně stého tonoucího mu byla udělena medaile za zásluhy. Jako jediný vodník měl odpor k vodě, protože v ní strávil tolik let v samotě.

Pověst *Pan Jindřich, vodník Na Františku* vypráví o životních osudech posledního vodníka, kterému také „nejdou kšefty“ s dušičkami. Sedával na břehu v rákosí a pozoroval okolí, nepil pivo a ani nehrál karty jako jiný pražský vodník. Celé večery trávil doma a četl knihy, vlastnil totiž bohatou podvodní knihovnu. Nehromadil hrnečky s dušičkami, ale knihy. Jako jediný pražský vodník byl ženatý. Když začalo vodnické řemeslo upadat, zažádal si o místo vodáka na Flóře. Díky svým znalostem z českého jazyka za ním přicházeli studenti, spisovatelé mu zasílali rukopisy na opravu a herci ho zvali do divadla. A tak se stal kritikem; přesto ale zůstal věrný své profesi, protože když se některému herci nepodařilo ztvárnit herecký výkon na jevišti, druhý den ho pan Jindřich utopil ve své kritice. Tato povídka byla věnována kritiku Jindřichu Vodákovi k jeho 70. narozeninám.⁶³

Pražští vodníci jsou popsáni jen svými činy – záchrana tonoucích, čtenářské záliby, jednání a chování k obyvatelům Kampy, hledání nového zaměstnání, kde by mohli uplatnit své vodnické schopnosti a dovednosti. Jejich fyzický vzhled nám však zůstal utajen. Snad jen pan Josef je jako jediný vodník zachycen, když stál modelem malířům – *pan Josef má řídkou bradku, malý ředkvičkový nos a jeho prošedivělé vlasy začesané vlnou za uši, šístky se tomu účesu říkávalo*.⁶⁴ – a jeho popis nám poslouží k tomu, abychom si mohli představit, jak vodníci mohli vypadat.

Vinohradská legenda zachycuje výstavbu městské části Prahy – Vinohrad a dějin, které se k tomuto místu vážou. I zde vystupují

⁶³ Jindřich Vodák byl českým literárním a divadelním kritikem vynikající svým bystrým postřehem pro herecký výkon. Působil jako kulturní referent Českého slova a redaktor časopisu Jevišťe. Překládal také z francouzštiny.

⁶⁴ Langer, Fr. Pražské legendy. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy 1965. s. 26.

nadpřirozené bytosti – víly, rusalky, lesní panny a skřítkové, které proklejí toto místo, protože lidem jsou peníze a bohatství přednější než krásná příroda. Trestem obyvatel Vinohrad se stal nedostatek vody, která byla drahá. Přesto ale nakonec zvítězí dobro nad zlem v podobě ochránčyně Vinohrad svaté Ludmily – svou kouzelnou mocí nechá zničit všechny pomníky a v jejich místě vytryskne voda. Vznikne tak vodní nádrž, místo pro veselé a radostné dovádění dětí.

Podobný motiv objevíme také v *Bezhlavém templáři*. Tato postava – duch bezhlavého rytíře – se stává ochráncem staré části Prahy před novou výstavbou. Díky jeho odvážnému činu - vymění si hlavu s primátorem, neproběhne plánovaná výstavba. Duch templáře převezme doživotní roli ochránce a opatrovníka pražských ulic. Závěr legendy přináší ponaučení; nikdy se nevzdávat svých snů a cílů, bojovat proti moci a nespravedlnosti za každou cenu, podobně jako hlavní hrdina. V obou příbězích vystupují hrdinové z minulosti, kteří chtějí chránit vše, co jim je blízké a na čem jim záleží. Udělají vše pro záchranu – svatá Ludmila ničí pomníky, rytíř hlídkuje v noci v ulicích Prahy.

Kamenní ochránci a *Kampské válečky* se vážou k určitému místu, ke Karlovu mostu a sochám na něm postaveným. Oba příběhy mají podobný motiv, oživé sochy pomáhají obyvatelům Kampy a stávají se jejich ochránci ve zlých časech – v dobách válek. Avšak pouze pod podmínkou, že se lidé budou o most starat. Každá socha – turek, černochoch, rytíř Brunec chrání a provází celým životem dítě, které se narodí na Kampě.

Karlův most

Na jednom balkóně na ostrově Kampa náš pohled upoutají dva zavěšené válečky u obrazu Panny Marie, ke kterým se váže několik příběhů. Sice vypravěče příběhy zaujaly, ale nacházel v nich určité nesrovnalosti, a proto si vymyslel vlastní legendu, kterou pojmenoval ***Kamenské válečky***, kde hlavní roli sehrály právě tyto dva válečky. Dvě dívky, Tonička a Pepička, pracovaly jako pradelny u své tety. Jelikož byly pobožné, zdobily na Karlově mostě sochy světců květinami. Na oplátku se jim oživé sochy odměnily tím, že v noci za ně vypraly a vyžehlily špinavé prádlo. A tak jim pomáhaly každou noc, aby jim usnadnily práci do té doby, než oživlá socha turka navštívila jejich tetu s prosbou, aby danou situaci vyřešila. A právě tyto válečky na balkóně symbolizují vzpomínky dívek na pomoc svých ochránců z Karlova mostu.

Poslední příběh ***Pražské děti a meč svatého Václava*** se vztahuje k jednomu ze sedmi pražských mostů – ke Karlovu mostu. Nejdříve je most popsán krátkou historií výstavby a poté je popis doplněn o nejslavnější pověst, vážící se k tomuto místu. Podle pražské legendy je kdesi v mostě zazděn meč svatého Václava, který s ním v čele blanických rytířů vyjede na pomoc české zemi, až bude v ohrožení. Zamává jím třikrát nad hlavou a zvolá: „Všem nepřátelům hlavy dolů!“ a jeho přání se rázem splní. Patron české země sice nezasáhl ani v tragickém roce 1939, kdy naši zemi okupovalo hitlerovské Německo, ale jeho zářící meč prý našly malostranské děti poblíž Bruncvíkovy sochy, když se na Štědrý den vracely z půlnoční mše. Schovaly ho u sebe, aby ho Němci nenašli a čekají, až ho v pravou chvíli předají jeho skutečnému majiteli. Nechtěly, aby se meč dostal do rukou německých vojáků, proto převzaly roli ochránit tento poklad před nepřáteli. Touto legendou se prolíná motiv víry v osvobození, že i špatné jednou pomine – utlačování německých vojsk – a vše se v dobré obrátí. Je důležité, aby lidé nepřestali věřit svým snům a bojovali za ně.

9.4 Jazykové prostředky

František Langer psal **Pražské legendy** spisovnou češtinou, protože je tato sbírka určena především dětským čtenářům. Autorovým cílem bylo probudit prostřednictvím příběhů lásku k češtině a k pražským památkám a také rozvíjet dětskou fantazii. Autor záměrně zvolil archaismy, zastaralé výrazy – *odpůldne, tovaryšil, hubertus, mamon, porculán, šplechty, cingrlátko, krcálek, plovat*; historismy, pojmenovávající už zaniklé skutečnosti – *pancíř, damascénka, haťmatilka, loukotě*. Těmito jazykovými prostředky přiblížil dobu děje, kdy se příběhy odehrávaly, a ozvláštnil jimi legendy. Nejen v charakteristice hlavních hrdinů, ale i v popisu nebo v přirovnání použil autor zdobněliny – *vodníčka, měsíček, koflíčky, stroužička, parníček, studánky, hrneček, vaničku, šálečky*. Napětí děje v legendách docílil různými dějovými slovesy – *brouzdá, máčí, stříká, perlí, rozsévá kapičky, špitaly, pochichtávaly* doplňované infinitivy – *máčet, vyvážet, ždímat, sušit, mandlovat, škrobit, žehlit*.

10. Dotazník na téma František Langer a jeho tvorba

10.1 Vyhodnocení první části výzkumu

Dotazník celkem vyplnilo 24 žáků z 8.B a 23 žáků z 9.B ze Základní školy Ležáků v Hlinsku v Čechách.

V první části dotazníku byla žákům 2. stupně základní školy položena otázka, zda se už někdy setkali nebo zaslechli jméno František Langer a jaké bylo jeho profesní zaměření. Jejich odpovědi byly překvapivé, asi jedna deseti z dotazovaných žáků odpověděla, že se už s tímto autorem seznámila. Buď o něm zaslechli v knihovně, nebo ve škole. Ostatní odpověděli záporně, s jménem František Langer se nikdy nesetkali.

Na otázku „V čem si myslíš, že František Langer vynikal,“ převážná část zvolila správnou odpověď – František Langer byl spisovatel a dramatik. Zbytek žáků odhadovalo, že se projevil v hudbě jako hudební skladatel.

V poslední části prvního dotazníku jsem se otevřeně ptala, jestli by se chtěli blíže seznámit s autorem a jeho tvorbou. Získala jsem zajímavé odpovědi, nejen kladné ohlasy, ale i záporné.

„Možná, protože je zajímavé být spisovatelem a psát, co si myslím nebo co bych chtěla, aby se stalo. Také by mě zajímalo, jaké má pocity při psaní.“

„Protože se ráda seznamuji s lidmi, kteří něco ve svém životě dokázali a mohou mě něco naučit.“

„Spisovatel, ať už známý či méně známý, je pro mě osobnost.“

V každé třídě se našli se i žáci, kteří by se nechtěli dále seznámit s tvorbou Františka Langera, česká literatura nepatří mezi jejich zájmy a jiné významné osobnosti je nezajímají.

„Nechtěl bych, protože nevím, kdo to je a blíže bych se s ním setkat nechtěl. Hlavně mě lidé jako spisovatelé a tak dále tolik nezajímají jako třeba sportovci.“

10.2 Závěr první části výzkumu

První část výzkumu přinesla zajímavé výsledky. Předpokládala jsem, že žáci 2. stupně základní školy nebudou znát jméno ani tvorbu Františka Langera. Ale ukázalo se, že záleží na samotném učiteli, co svým žákům zprostředkuje a co zdůrazní během výuky českého jazyka a literatury.

10.3 Vyhodnocení druhé části výzkumu

V druhé části dotazníku si žáci měli přečíst krátkou ukázkou z povídkové tvorby Františka Langera. Mým cílem bylo zjistit jejich zájem o tohoto spisovatele a zda by si celou povídku přečetli.

Ukázka, se kterou měli žáci pracovat, byla vybrána ze sbírky *Předměstské povídky* – Kruh. Některým se zdála moc krátká a projevíli zájem dočíst si ji celou, aby zjistili, kdo byl vrahem. Přibližně 50% žáků ohodnotilo zvolenou ukázkou negativně, ale většina uvedla, že by raději uvítala text většího rozsahu.

„Je zajímavá, protože slečna není pěkná, je stará a přece se o ni lidé zajímají.“

„Protože by to mohlo být zajímavé a chtěla bych se dozvědět, kdo byl vrahem slečny Moravcové.“

„Abych věděla, jak to celé dopadlo a jakým způsobem byla rozuzlená zápletky.“

10.4 Shrnutí dotazníku

Žáci 2. stupně základní školy prokázali své schopnosti v práci s konkrétním textem, dokázali text ohodnotit a vyjádřit k němu svůj vlastní názor. V nadpoloviční většině je povídka zaujala a projevíli zájem dočíst ji až do konce, aby vypátrali vraha učitelky.

11. Didaktika

11.1 Zpracování ukázky pro čítanky ZŠ

Z výsledků výzkumu vyplývá, že žáci 8. a 9. tříd Základní školy Ležáků v Hlinsku v Čechách byli seznámeni s osobností Františka Langer, ale nemají v povědomí, o kterého významného českého spisovatele se jedná. Tato kapitola bude zaměřena na didaktické zpracování ukázky, která by mohla být zařazena do čítanky k literatuře pro ZŠ.

Ukázka by mohla být přidána do čítanky spíše pro devátý ročník základní školy. V úvodu je krátké seznámení s autorem, dále pak následuje vlastní ukázka s úkoly a otázkami vztahujícími se k ukázce. Důležitým předpokladem při práci s textem je jeho porozumění.

11.2 Medailónek autora

František Langer

Vojenský lékař, novelista a dramatik. Žil v letech 1888-1965. Patřil k předním představitelům tzv. čapkovské generace. Byl blízkým přítelem bratří Čapků i například F. Šrámka, stálým hostem schůzek pátečníků. Jako lékař byl František Langer za první světové války příslušníkem československých legií v Rusku, v letech 1935-1938 byl dramaturgem Městského divadla na Vinohradech. Druhou světovou válku prožil v Anglii, rovněž ve službách československé vojenské jednotky.

Na Langerovy literární začátky mělo vliv přátelství s anarchistickými literáty, scházejícími se před první světovou válkou v pražské kavárně Demínka – F. Šrámek, S. K. Neumann, K. Toman. Jeho debutem se stala povídková sbírka *Zlatá Venuše*. Tématu legie věnoval soubor povídek *Železný vlk* 1920 a drama *Jízdní hlídka* 1935. Ale první úspěch mu přinesla veselohra *Velbloud uchem jehly*, kde zobrazil lidi z pražského předměstí a společenský vzestup bystré a chudé dívky. Velké popularity dosáhla i jiná jeho dramata; *Periferie*, *Dvaasedmdesátka*, *Grandhotel Nevada* a *Obrácení Ferdyše Pištory*.

11.3 Ukázka

Ukázka byla vybrána z díla *Pražské legendy – Vodník pod vyšehradskou skálou*.

Vodníkovi, který žil pod vyšehradskou skálou, se říkalo pan Pivoda. Žádný vyšehradský vodník nebo vodník Pivoda, nebo dokonce pan vodník Pivoda, jak se uctivě titulují úřední osoby, ale docela prostě se mu říkalo jen jménem pan Pivoda, jako každému usedlému podolskému nebo podskalskému sousedovi, panu Kadeřávkovi, třebaš panu Ježkovi nebo panu Lehovci.

V tom, že po tak dlouhá léta žil nepřetržitě usazen na jednom místě pod Vyšehradem, podobal se všem lidem v těchto končinách. V Podskalí byly tehdy ohrady s dřívím, Podolí bylo ještě poříční vesnicí a jejich obyvatelé byli dřevaři, plavci, převozníci, rybáři, zelináři, tesaři a hostinští, tedy jistě lidé starousedlí a počestní. Ti všichni pokládali Pivodovo zaměstnání také za poctivé, protože je konal pořádně, a hlavně se týkalo jenom lidí a kluků pražských, přespolních, vždyť, jak známo, podskalští i podolští si ve vodě vedli jako ryby. Takže se pan Pivoda leckdy večer mohl vypravit z vody a zajít si do hospody Na výtoni, na podskalské straně, kde hrával karty a vykládal si se sousedy jako rovný s rovnými. Jindy se spravedlivě vybral do Podolí za skálou, nejčastěji do hostince Na dolejší, kde Podoláci hrávali kuželky, až se všecko třáslo, nebo i do nějakého jiného, hlavně když tam naráželi čerstvé pivo. Všude také hostinští měli pro něj připravenou vaničku s vodou, do které spustil nohy. Vodník totiž na suchu dlouho nevydrží, musí se svlažovat zvenčí i uvnitř, jinak ho sucho pálí jako oheň.

Tak si Pivoda žil jako každý jiný soused, dokonce jako vážený soused, mnoho se od nich nelišil a jistě, kdyby mu živnost něco vynášela, nebyl by ušel ani daním právě jako všichni sousedé. Jenže se přece od nich v něčem rozlišoval. Každý pořádný usedlík v jeho okolí byl ženatý, zakládal rodinu, vychoval syny a dcery, jak to patří k životu. Jenže: o vodníku slyšel jistě kdekdo, ale nevím, jestli někdo kdy slyšel o vodnici. Také opravdu žádné vodnice nejsou. Vodníci jsou zpravidla staří mládenci, a když, jak jsou toho svědectví, se přece jen ožení, tak s člověčími nevěstami, které si opatří jako jiné lidské dušičky tím, že je prostě stáhnou pod vodu. Když pak mají dětičky,

nu tak jednou odkáží chlapci svou živnost nebo jim naleznou nějaký jiný výnosný podvodní koutek – ale co učiní s dcerami? Abyste se to dověděli, poslyšte si tento příběh, který se z pěkné části také týká pana Pivody.

Jednou před mnoha lety byla zase v Praze ukrutná povodeň. Vltava rychle stoupla a rozvodněná řeka nesla Praze ukázat, co pobrala na horním toku: vyvrácené stromy s kořeny i s korunami, snesené střechy chalup, kupy sena, kmeny a klády, lávku, vůz, stůl a lavice, překocené lodky, celé ploty a hlídačské boudy. Všecko se řítilo v proudech kalné vody, otáčelo se ve vírech, potápělo a zas vynořovalo z vln, bilo do sebe, kymácelo se, lámalo a tříštilo. Na břehu stála spousta zvědavých lidí a dívali se na tu spoušť s hrůzou, která je u diváků vždy spojena s příjemným pocitem, že nejsou jejími oběťmi, jenom svědky. Ale ne zas bezcitnými, protože se opravdu všichni zachvěli, když spatřili, že uprostřed těch zmítajících se trosek pluje něco jako kolébka, nějaké z jednoho kusu vydlabané korýtko, a v něm že leží a spí dítě. Chuděrka malá, v takové skořápce! Zavadí-li o ni tamhleta vyvrácená olše nebo těžká vrata, odplavená z nějakého dvora, z maličkého plavidla nezbuď ani tříska! První, to se rozumí, zahlédl vratkou skořáпку pan Pivoda a několika tempy pod vodou byl u ní.

Po zodpovězení první otázky, si žáci přečtou, jak se příběh dále vyvíjel, zda se jeho vyřešení shoduje s jejich domněnkami a hypotézami.

Uhodli jste již, jaké je toho příběhu jádro? Pomohu vám tím, že ještě po letech si starý pan Josef vzpomínal, že nejpodivnější na tom tehdejším cizinci v hubertusu bylo, že zelený plášť měl úplně suchý, třebas venku tak lilo, že kdo jen šel přes ulici, promokl do poslední nitky. A tak, když si všechno srovnáte jedno k druhému, domyslíte si, - začneme-li od počátku spoutaná, nebo dokonce zase možná na nějakém krcálku v mírňoučkém vltavském přítoku, kde vodnictví nese jen nejskromnější živobytí, se nějakému vodníku narodila holčička. A protože pro dcery nemají vodníci žádné použití, chtěl ji asi vrátit lidem, kam půlkou po matce patřila. Pustil ji tedy v korýtku po vodě, však se jí nějaká dobrá duše ujme. Ale naneštěstí ji dole na Vltavě zachytila povodeň. Pan Pivoda ovšem poznal na první pohled, že je to dítě vodnické, proto je z vody zachránil. Proto se také odhodlal k daleké cestě od

svého Vyšehradu, když se Na Výtoni dověděl, že ta Příhodova schovanka na Vinohradech stůně, a když uhodl, že chřadne steskem po řece, ke které patřila svou druhou půlí. Jediným nevyřešeným bodem v tom všem je, která se do příběhu dostalo řeznické korýtko, ale protože to bylo k dobrému, přijmeme je jako všechny dobré věci bez lámání hlavy nad nimi.

Z příběhu je také nelépe vidět, že pan Pivoda byl dobrý člověk, chci říci vodník, a že si právem zasloužil úctu a vážnost všech lidí bydlících po obou stranách posvátné vyšehradské skály.

11.4 Otázky a úkoly k textu *Vodník pod vyšehradskou skálou*

Po přečtení ukázek by měli být žáci schopni odpovědět následující otázky a vypracovat úkoly.

1. Jak si myslíte, že se bude příběh dál vyvíjet? Co udělá pan Pivoda?
2. Zopakujte si, jaké významné památky můžeme v Praze navštívit. Vyhledejte si stručné informace o Vyšehradě. Využijte i poznatky z jiných předmětů.
3. Převyprávějte příběh o panu Pivodovi vlastními slovy.
4. Podle ukázky se snažte vystihnout charakteristiku vodníka a své tvrzení dokažte úryvky z textu.
5. Po přečtení ukázek nakreslete, jak asi podle vás pan Pivoda vypadal.
6. Pokuste si připravit scénku, jak pan Pivoda zachraňuje malou holčičku; a tuto scénku sehraje ji.

11.5 Analýza zadaných otázek a úkolů

Žáci měli samostatně zodpovědět nebo spolupracovat ve dvojici a vypracovat 6 otázek a úkolů.

První otázka vyžaduje pozorné čtení ukázek, fantazii a kreativitu žáků; jejich úkolem je vymyslet rozuzlení příběhu podle úryvků.

Druhý úkol je zaměřen na mezipředmětové vztahy, žáci využívají získaných vědomostí o Praze i znalostí z jiných předmětů.

Další otázka vyžaduje dostatečnou slovní zásobu, pozorné čtení, aby byli žáci schopni převyprávět vybrané ukázky.

V úkolu číslo 4 žáci musí umět pracovat s textem, aby vyhledali podstatné informace o panu Pivodovi podložené úryvky textu. Tento úkol by mohl být zadán do dvojice, neboť se zvýší spolupráce žáků.

Pátá otázka se prolíná s výtvarnou výchovou. Jak si asi žáci představují pražského vodníka pana Pivodu?

Poslední úkol je dramatického charakteru a je zaměřen na kreativitu žáků; žáci si připraví scénku, kdy pan Pivoda zachraňuje malé děvčátko.

11.6 Proč nejsou v čítankách pro ZŠ uváděny ukázky z tvorby F. Langer?

František Langer nepatří podle osnov literární výchovy k českým spisovatelům, jejichž ukázky jsou zařazovány do současných čítanek literárních výchov pro ZŠ.

V současné době, v souvislosti se zavedením Rámcového vzdělávacího programu, se každý učitel českého jazyka a literatury může rozhodnout, jak bude probíhat jeho výuka, může si zvolit její obsah. Tento program však bude přínosem pouze tehdy, když budou dostatečně připraveni i sami učitelé. Jenom v tomto případě budou moci kompetentně připravit program výuky, rozšířit literární vzdělání žáků základních škol o významné české spisovatele, jejichž ukázky by mohly být na jejich návrh zařazeny do čítanek literárních výchov pro ZŠ.

Četba vybraných ukázek z *Pražských legend* o vodníku panu Pivodovi a vypracování zadaných otázek a úkolů přispívá k rozvoji žákových schopností – komunikační dovednosti, práce s literárním textem, spolupráce se spolužáky. Napínavý příběh s poutavým dějem o životě pražského vodníka nabízí spoustu kreativních úkolů, což je hlavní podmínkou, aby byla tato ukázka zařazena do čítanek literárních výchov ZŠ.

12. Závěr

Svou diplomovou práci jsem věnovala povídkové tvorbě Františka Langer, známého a proslulého především svými dramaty.

Vybrala jsem si *Předměstské povídky*, *Filatelistické povídky* a *Malířské povídky*. Porovnávala jsem rovněž *Pražské legendy* s *Předměstskými povídkami*. Obě zachycují Prahu a pražská předměstí s jejich typickými obyvateli, ale každá rozdílným způsobem. U Předměstských povídek dal František Langer přednost realistickému popisu místa, kde se narodil a strávil většinu svého života. Naproti tomu v *Pražských legendách* chtěl své čtenáře seznámit s legendami, pověstmi, které se vážou k pražským místům, k pražským památkám.

Na základě výzkumu a dotazníku prováděného u 8. a 9. tříd Základní školy Ležáků v Hlinsku v Čechách jsem do diplomové práce zařadila i didaktickou část tohoto tématu, protože je nezbytné hledat vhodné způsoby přiblížení spisovatele Františka Langer žákům základních škol. Věřím, že tato část práce pomůže učitelům při přípravě a realizaci jejich vyučovacích hodin.

13. Seznam použité literatury

- FORST, Vladimír: Lexikon české literatury K-L. Praha, Academia 1993.
- HOLÝ, Jiří: In František Langer: Prodavač snů. Praha, Československý spisovatel, 1949.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava, HRABÁKOVÁ, Jaroslava (ed.): Česká literatura na předělu století. Praha, H+H, 2001.
- JANOUSEK, Pavel: Slovník českých spisovatelů od roku 1945 A-L (1. díl). Praha, Nakladatelství Brána, 2000.
- JUSTL, Vladimír: In František Langer: Město každý den. Praha, Odeon, 1988.
- JUSTL, Vladimír: In František Langer: Železný vlk. Praha, Mladá fronta, 1994.
- KOL. AUTORŮ: Česká literatura od počátků k dnešku. 2. doplněné vydání. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2004.
- KOL. AUTORŮ: Pravidla českého pravopisu. 2. vydání. Praha, Academia, 2005.
- KONRÁD, Edmond: Národní umělec František Langer. Praha, Vydavatelství Ministerstva informací, 1949.
- LANGER, František: Byli a bylo. Praha, Akropolis, 2003.
- LANGER, František: Filatelistické povídky. Praha, Československý spisovatel, 1964.
- LANGER, František: Malířské povídky. Praha, Československý spisovatel, 1966.
- LANGER, František: Na prahu nového tisíciletí (sborník z konference). Praha, Akcent, 2000.
- LANGER, František: Pražské legendy. Praha, Státní nakladatelství dětské knihy, 1965.
- LANGER, František: Předměstské povídky. Praha, Československý spisovatel, 1958.
- PETERKA, Josef: Teorie literatury pro učitele. Praha, Univerzita Karlova, 2001.
- STEJSKAL, Václav: In František Langer: Nadšenci a podivíni. Praha, Albatros, 1987.

TRÄGER, Jiří: In František Langer: Snílci a Vrahové. Praha, Československý spisovatel, 1967.

TRÄGER, Jiří: In František Langer: Malířské povídky. Praha, Československý spisovatel, 1966.

14. Přílohy

14.1 Příloha č.1 - První část dotazníku

Dotazník

1. Slyšel(a) jsi někdy jméno František Langer?

- a) ANO b) NE

2. Pokud ANO, kde?

- a) ve škole b) v knihovně
c) doma d) jinde

3. V čem si myslíš, že František Langer vynikal?

- a) malíř b) spisovatel a dramatik
c) sochař d) hudební skladatel
e) překladatel f) měl jinou profesi

4. Měl(a) bys zájem se s touto osobností blíže seznámit?

- a) ANO B) NE

5. Proč by ses s ní chtěl(a) seznámit a proč ne?

14.2 Příloha č. 2 – Druhá část dotazníku

František Langer 1888 – 1965

- významný český spisovatel 20. století, který získal svoji popularitu v dramatech, ale později i v povídkách

Ukázka z povídky Kruh (soubor Předměstské povídky)

Byl jsem v Praze teprve druhý týden. V neděli jsem byl po obědě v divadle a pak na večeři, a když jsem se po sedmé hodině vracel od večeře domů, uviděl jsem před naším domem zástup lidí. Dověděl jsem se, že v domě byla zabita slečna Moravcová, učitelka. Prý ji našli mrtvou na pohovce, zaškrtenou vlastním ručníkem, a asi ještě dopoledne, protože nebyla již na obědě, který měla nablízku v jídelně předplacený. Lidé se přeli, zdali ji zabil zloděj a co asi mohl ukrást, nebo snad milenec, avšak domovnice tvrdila, že se slečna s žádným mužem nestýkala. Viděl jsem ji několikrát, nebyla hezká a již jistě bezmála čtyřicetiletá.

Když jsem se všechno dověděl, šel jsem domů. U dveří stál strážník a pustil mne do domu, teprve když mu domovník dosvědčil, že zde bydlím. Jan spal na posteli, jako pokaždé, když dlouho do noci vozil svého pána. Probudil se však, když jsem přišel, a tedy jsem mu řekl, co se stalo. Zabručel jen „tak ?“, obrátil se a spal dále. Chtěl jsem nyní trochu číst, ale nemohl jsem, nešlo mi z mysli, jak někdo známý a na stejné chodbě se mnou, oddělený jen několika tenkými zdmi, může být tak z ničeho zabit. A ležet mrtvý, nikdo o tom neví.

1. Líbila / nelíbila se Ti ukázka a proč?

2. Chtěl(a) by ses seznámit s celou povídkou Kruh a zjistit, jak příběh skončil?

a) ANO

b) NE

3. Proč by sis chtěl(a) přečíst celou povídku a proč ne?

